

נחלת פריץ

דיני ירושה וצוואות

תמצית דינים וביאורים

ועצות מעשיות

קובץ זה נכתב כמראה מקום
וסיכום, ועל כן אין להורות הלכה
מהכתוב כאן ללא שאלת חכם.

בחמלת ה' עלי

עמיחי יעקב פריץ

שבט תש"פ

053-3135730

ap0533135730@gmail.com

תוכן עניינים

פרטי דינים בירושה.....ה

לשונות הצינוי בתורה.....ה
סדר קדימה בירושה.....ה
חלוקה בין הנכדים.....ה
משפחת אם.....ה
ירושת אמו.....ה
בן שלא מנישואין.....ה
בן מאומץ.....ה
הנולד מהפריית מבחנה.....ה
ילדי תימן.....ה
בדיקת דנ"א.....ג
דנ"א בדיני תורה.....ג
ירושה על סמך דנ"א.....ג

ירושת בני זוג וא"ז.....ז

דירה הרשומה ע"ש שני בני הזוג.....ז
חשבון עו"ש משותף.....ז

ירושת בכור.....ח

ירושת בכור.....ח
כת בכורה.....ח
בכור לנחלה.....ח
יוצא דופן -.....ח
הבא אחר הנפלים -.....ח
בכור שנולד אחר מיתת אביו.....ח
בכור שהוא ממזר.....ח
גוי שהיה לו בנים ונתגייר.....ח
ישראל שהיה לו בן מהשפחה או מעכו"ם.....ח
ספק בכור.....ח
בכור מן הפגויה נוטל פי שנים.....ח
בירושת אמו.....ח
דירת המגורים.....ח
אלו שאינם ממעטים בבכורה.....ח
כראוי ולא כמוחזק -.....ח
כספים המונחים בכנק בזמננו.....ט

בעל יורש את אשתו.....י

אם יורש את ביטוח חיים של אשתו.....י
ירושת מייבם וחולין -.....י

כסף פקדון ושאיין ידוע לו יורשים.....י

פיקדון שכפי הנראה המפקיד מת -.....י
מי שאין ידוע לו יורשים -.....י

כסף פיקדון אחרי השואה -.....י
אם יש מצוה להשאיר כסף לירושה.....יא

שינויים בדיני ירושה בערכאות.....יב

כתיבת צוואה.....יב

צוואה רוחנית במקום ממונית.....יב
לכתוב צוואה שיירשו בדין תורה.....יב
לחלק נכסיו בחייו.....יב
חלוקת נכסים בגורל.....יג
בניו בני מריבה ישתדל למנוע המריבות.....יג
סוגי הקניינים שבצוואה.....יג
הדרכה קצרה לכיצד קניין סודר:.....יג
צוואה בקניין סודר בלבד.....יד
צוואה בקניין אודיתא בלבד.....יד
צוואת שכיר מרע.....יד
לחזור בו מהצוואה כשלא עשה תנאי מראש.....יד
צוואה תקפה בדין תורה וערכאות.....יד

סוגי צוואות בערכאות.....טו

צוואה בכתב ידו.....טו
צוואה בעדים.....טו
צוואה אצל הרשות.....טו
צוואה בעל פה.....טו
לרשום נכסים שבעבראות שייכים לאישה.....טו
לצוות על ביטוח חיים שהמוטב היא אשתו.....טו
דירה רשומה ע"ש שני בני הזוג -.....טז
ביטוח חיים וקופות גמל.....טז
חשבון עו"ש משותף.....טז
חלוקת הנכסים.....טז

דיני עוברי אחסנתא.....יז

גדר האיסור -.....יז
טעם האיסור -.....יז
במשייר לזירשיו.....יז
שיעור השייר.....יז
כאין לו בנים ואחיו הזירשים.....יז
להעביר מבן אחד למשנהו.....יז
בנים אינם הגונים.....יח
הבן מכוח או מקלל.....יח
בן מומר להכעיס או מחלל שבת.....יח
בן מוסר.....יח
בן מומר לתיאבון.....יח
להעביר הירושה על תנאי שיחזור למוטב.....יח
להעביר לבן חכם.....יח
מתנת בריא.....יט

כשרות העדים כח

תנאי בסיס כח
פסול מחמת עבירה כח
פסול מהתורה כח
עד חמש כח
תובע בערכאות כח
עורך דין כח
פסול מדרבנן כח
העובר על מצוות עשה כח
עם הארץ כט
הבזויים כט
לא שמיע להו איסורא כט
תינוקות שנשבו כט
יודע על עצמו שהוא בעל עבירה כט
קבלת עדות לפסול עדות כט
קבלת עדות על מחלל שבת ורפורמי .. כט
פסולי קרבה כט
נאמר בתורה כט
הפסולים כט

צוואה בערכאות אם מועיל בדיעבד ל

מצוה לקיים דברי המת ל
כספי הביטוח חיים ל
אם מוטל על הנכד לקיים דברי המת ל
לקיים דברי המת קניין או מצוה ל
לקיים הצוואה מדינא דמלכותא לא
כיבוד הורים לא
כספים בבנק וביטוח חיים לא
חלוקה בהסכמה או בבית דין רבני לב

שטר צוואה [לאיש] שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

שטר צוואה [לאישה] שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

נספח לצוואה מחיים שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

הנותן מתנת כריא מחיים יט
נתינה כהכרת הטוב יט
בהסכמת הורש יט
להעביר חלק בהכורה יט
בכל ספק אם נתכוון להעביר הירושה ... יט
ביקש שיעשו הטוב ביותר יט
לשון מתנה יט
העביר ירושה האם יחזיר הדבר יט
המקבל נחלת הורשים יט

נתינה לבנות כ

ההיתרים שסמכו עליהם ג
לכל הדעות אסור להעדיף ג
קרקע ג
חלק או נכס מסוים ייתן רק לבניו ג
ביש לו רק בנות ג
דרישת כסף על חתימה בכתב ויתור ג

זכויות וצוואה לאישה כב

כותב כל נכסיו לאשתו כב
כתיבת נכסיו לאשתו בשני אופנים: כב
חושש שאשתו תחלק נגד רצונו כב
אישה שכתבה צוואה להוציא מהבעל כג
בהסכמת הבעל כג
נפטרה קודם הבעל כג

מנהג ישראל כשרים לייחד לצדקה כד

להשליש כסף לצדקה או לס"ת כד

ביאור הצוואה שלב אחר שלב כה

פטרונות לחשש קנוניה כה
למנוע קנוניה על הורשים כה
למנוע קנוניה על בע"ח ולקוחות כה
להימנע מחשש בעל חוב לבניו יוסיף כו
תוספות לשטר צוואה לבן זוג כו
צוואת איש כו
צוואת אישה כו
צוואה הדרית כו
בכותב צוואה מקבילה אצל עו"ד כו
מנהל עזבון כז

אבל אם מתה האם בחייו ואח"כ מת הוא אפילו היה קטן בן יומו הואיל וחי אחריה אפילו שעה אחת יורשה ומנחיל הירושלם ליורשיו ממשפחת אביו ודוקא שכבר נולד הבן. אבל עובר אינו יורש אמו כשהיא מעוברת להנחיל יורשיו מאביו. [שו"ע חו"מ סימן רעו]

בן שלא מנישואין - בן מהפילגש יורש את אביו, ראה חכמת שלמה (סי' רפב). וכן בן מן הפנויה יורש את אביו ואפילו יש לאב בת מאשתו, (רדב"ז ח"ד סי' קב אלף קצ).

בן מאומץ - על פי דין תורה בן מאומץ אין יורש או מוריש את מאמץו כלל. אך יורש ומוריש את אביו הביולוגי, כבן לכל דבר. להבדיל ע"פ חוקיהם בן מאומץ חוקית יורש ומוריש את מאמץו ולגבי אביו הביולוגי יורש אך לא מוריש.

הנולד מהפריית מבחנה - יש להסתפק שמא אין נאמנות לרופא כלל שזה זרעו שאין כאן מילתא דעבידא לגלויי וכ"ש שיד ממשמשת שם. [וכ"כ באוצר פדיון הבן (עמ' קמד) להסתפק אם חייב בפדיון או לפטור בכהן].

ועוד שמא כהאומרים שאין הילד מתייחס אחריו ויטענו אחיו קים לי ואין ספק יוציא מודאי. עי' צי"א (ח"ט סי' מה).

אולם להלכה ולמעשה יש לומר שלכל הדעות יורש מהתורה, מאחר ויש לאב כוח מהתורה 'כי יכיר' להחזיקו כבנו וכך מפורש בתשובות והנהגות (ח"ז סי' רמב) וכ"מ בשיעורי תורה לרופאים (ח"ד עמ' שכא). וממילא הוא הדין גם לבכור.

ילדי תימן - טוען האב בני הוא - נאמן האב לומר זה בני הוא, בני בכורי הוא, שנאמר [דברים כא, טו-יז] 'פי תהיין'. לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה וקהל הבן הפקר

פרטי דינים בירושלם

לשונות הציווי בתורה - פרשת נחלות בספר במדבר (כו ח-יא) ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ויבן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו. ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו. ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו יורש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צנה ה' את משה.

סדר קדימה בירושלם

והורו חז"ל עפ"י האמור, הבן ויורשיו קודמים לבת ויורשיה. ובמידה ונפטר ולא השאיר אחריו צאצאים, יורש אביו, מת אביו יורשים אחיו מהאב, וכעד"ז באין לו יורשים וגם לא לאביו עולה ירושה לאבי אביו.

חלוקה בין הנכדים - מי שמת והניח שני בנים ומתו שניהם בחייו, והניח האחד שלשה בנים והשני לא הניח אלא בת אחת. בת הבן יורשת מחצית הנכסים ושלשת בני הבן האחר יורשים המחצית השניה, שאנו רואים כאלו הבנים קיימים ויורשים בשווה, וכל אחד מוריש לבניו חלקו ועל דרך זה חולקים בני האחים ובני אחי האב עד ראש כל הדורות.

משפחת אם - על פי דין תורה אין האם יורשת את בנה כלל, וכן אחים מן האם אין יורשים את אחיהם, שמשפחת אם אינה משפחה לגבי ירושה. להבדיל ע"פ חוקיהם אין חילוק כלל בין משפחת אם למשפחת אב.

ירושלם אמו - אם מת הבן בחייו אמו ואין לו זרע, אין יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מאביו רק תחזור הירושלם למשפחת בית אביה,

נגד חזקה - כגון שהחזקה שזו אמו וגדל ובא עליה, שסוקלים על החזקה. [קידושין פ]. נחלקו האחרונים בעשו בדיקת דג"א אם יש להחמיר לשני הצדדים או שנאמר שחזקה בטעות אינה חזקה. [עומק הפשט ג' קד]

ירושה על סמך דג"א - ר' בנאה [ב"ב נח]. פסק ירושה לבן אחד מתוך עשר שרק הוא לא ממזר מכוח 'אומדנא דמוכח' זיל חבוטו בקבר.

ובספר חסידים [אות רלב] הביא מעשה ברב סעדיה בן יוסף החכם שהכריע מי הבן ומי העבד בנתינת עצם הנפטר בדם שניהם ובמי שייבלע הוא בנו. ומ"מ לנו אין רשות לדון עפ"י אומדנא ועל כן יש לדון אם היא ראייה מכרעת או לא.

הגר"ש וואזנר, הגר"נ קרליין, והגר"ש אלישיב זכר צדיקים לברכה, פסקו שאין להוציא מהמוחזק על סמך בדיקה זו ובכלל גיוני ב"ד חייב להיות שותף לבדיקות אלו ואין להסתמך על אנשי הצוות לאחר. [ועי' חשוקי חמד בכורות מח].

מאידך בשו"ת משפטי ליעקב (ח"ד סי' 1, ח"ז סי' א) כתב שניתן להסתמך על זה ברמת דיוק של 99.9% דלא גרע 'מטביעת עינא דקלא' [חולין צו]. שסומכים על זה גם בדאורייתא כאשר איש בסומא.

ועוד שהוא נקרא סימן מובהק ביותר שדנים על פיו לנחלה. [רמב"ם נחלות פ"ז ה"ג ובכס"מ]. ובכלל משמע שבסימן מובהק מוציא גם ממון [יבמות קטו: שאם היה מובהק היה מוציא. בתוס' ורשב"א שם. ועי' אריכות בש"ך רצו סק"א וקצות שם ובסי' רנט סק"ב]

אלא שהאחוז משתנה במפעיל במכשור, בכמות ואיכות הדגימות. ונשאר בצ"ע אם יכול לכופו לתת דגימת דג"א כטענת שטר יש לי

לשניאה. והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבקר את בן האהובה על פני בן השנואה הבקר. כי את הבקר בן השנואה יביר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה.

ולמדו חז"ל [קידושין עד]. יכיר - יכירנו לאחרים, שיש נאמנות לאב לעולם להחזיק ילד כבנו או לשלול בכורתו, אא"כ החזיקו כבר פעם אחת בלא שיש לתלות באמתלה.

טוענת האם בני הוא - נאמנת רק עד ז' ימים מהלידה, שביום השמיני יוצא מרשותה לרשות אביו למולו.

טוען האח אחי הוא - האומר זה אחי אינו נאמן. [ב"ב קלד]. ופי' הרמב"ם לייבום וחליצה אך לירושה נאמן ומתחלק עמו בירושה 'במינו שיכל לתת במתנה', אך לא יכול להכריח שאר אחיו לחלוק עמו. אם אמרו אין יודעים, יורשים אותו בשווה אחרי קיוזו מה שהוציא. ואם כפרו בו, אין יורשים אותו. [שו"ע רפ ס"ב] נפק"מ, בסוגיה המתעוררת 'ילדי תימן החטופים'.

בדיקת דג"א - דגימה מכל חומר ביולוגי מגלה מספר רב של סמנים 'רצף גנטי' של כמאה אלף גנים בכל תא משלוש מיליון התאים שבאדם בהגדלה של פי שלושים אלף. זיהוי בהתאמה מלאה - מוכיחה שבאו מאותו האיש או תאום זהה. זיהוי מלא בשני אנשים סטטיסטית הוא אחד לארבע מיליארד. [אובלוסיית העולם קרוב לשמונה מיליארד כך שיש פחות משני אנשים עם אותו דג"א]. חצי מהסמנים זהים - קרבה ממדרגה ראשונה. התאמה ב 25% - דרגה שניה סבא או בן דוד.

דג"א בדיני תורה - באין חזקה סומכים על בדיקת דג"א כגון, כהונה ויוחסין. [אח אחות] שהולכים אחר הרוב כשאין חזקה.

ומאידך י"א שאין שום ראיה בזה שאין בזה דינא דמלכותא שאינו פעולת קניין ועוד שאפשר שהוא שטר הברחה. [עי' פת"ח ח"ח פ"א הערה ה' ופ"ח הע' קכו]

חשבון עו"ש משותף – אחד מסעיפי הבנק עליהם חתום הפותח חשבון משותף: 'במקרה של פטירה של אחד או אחדים מאתנו יהיה לנותרים בחיים הזכות הפיקוח והבעלות על כל הסכומים שיעמדו אז ולאחר מכן, לזכותו של אותו חשבון. ולא תחול עליכם אחריות כלפי כל אחד ואחד מאתנו או יורשינו או הבאים בשמנו בכל הקשור אל והנובע מן החשבון הזה'. ולכאורה המוכן שתנאי כממון הוא לתת כל הנמצא ביד השני מחיים.

אולם תנאי הבנק כפופים לחוק שמבאר התנאי האמור דווקא ביחס לבנק מול לקוחותיו ואינו צד בקביעת הירושה או כצוואה מאחר ולא נעשה כדרך הצוואות בחוק, וממילא כל הנמצא בחשבון העו"ש חלים עליו דיני ירושה. [משפטיך ליעקב ח"ב סי' יט]

בידך. והוסיף, שבבדיקות רוק הגיעו לוודאות של 99.999% דהיינו טעות אחת לעשר אלף. [ולעניין סימן מובהק כן הוא בתחומין כג עמ' קטז מהגרז"ן, ובנשמת אברהם ח"ג אבה"ע עמ' סו].

ירושת בני זוג זא"ז

על פי דין תורה הבעל יורש את אשתו ואין האישה יורשת את בעלה, ולחבדיל ע"פ חוקיהם בני זוג יורשים זה את זה מחצה, והמחצית השניה יורשים הילדים. דהיינו כשהאשה מתה בחיי הבעל הבעל יורש מחצית נכסיה והילדים מחצית השניה, וכן להיפך כשהבעל מת בחיי האשה האשה יורשת מחצית והילדים מחצית.

ומלבד זה כל רווחים של המשפחה שייכים לשני בני הזוג שוה בשוה מכח חוק מיזוג נכסים. ולפ"ז כסתם נכסי המשפחה כשמת א' מבני הזוג השני מקבל אחוז מהנכסים מחצה השייך לו ומחצית מחלקו של השני מכח ירושה.

דירה הרשומה ע"ש שני בני הזוג – נחלקו האחרונים אי הוי הוכחה שחצי הדירה שלה ודווקא במוחזקת לבד. [שו"ע סי' ס ס"ב. וע' משפטיך ליעקב ח"ב סי' יט].

ירושת בכור

[שו"ע סי' רעז]

ירושת בכור - מי שהניח בן בכור נוטל פי שנים בנכסי אביו, כיצד הניח האב שני בנים והאחד מהם בכור מחלקים הנכסים לשלשה חלקים והבכור נוטל שני חלקים והפשוט חלק אחד ואלו שני חלקים נוטלים במצר אחד.

בת בכורה - אין דין בכורה וה"ה בחוליד רק בנות.

בכור לנחלה - הוא בן שנולד ראשון לאביו, ואפילו אם האם ילדה כבר בנים לאיש אחר.

יוצא דופן - שנולד בניתוח קיסרי אינו נוטל פי שנים וגם הבא אחרי היוצא דופן אינו נוטל פי שנים, שאינו פטר רחם.

הבא אחר הנפלים - אע"פ שייצא ראש הנפל כשהוא חי, הבא אחריו בכור לנחלה. שראשית אונו כתיב מי שאביו אונן עליו ודוה על מיתתו משא"כ בנפל.

בכור שנולד אחר מיתת אביו - אינו נוטל פי שנים, כי יכיר שהכירו בחייו. וכיו"ב בנולד כשאביו היה גוסס שאינו בכי יכיר ויורש בפשוט, רמ"א.

בכור שהוא ממזר - וכ"ש בן גרושה ובן חלוצה נוטל פי שנים.

גוי שהיה לו בנים ונתגייר - ונולד לו בן אחר שנתגייר אין לו דין בכור.

ישראל שהיה לו בן מהשפחה או מעכו"ם - הבא לו אחריו מהישראלית נוטל פי שנים.

ספק בכור - בלא הוכר כלל, כספק ט' לשני או ז' לראשון, אחר ספק נפל, אין נוטל פי

שנים. הוכר - כגון הוכר ואח"כ התערבב באחרים, נוטל רק בהרשאה.

בכור מן הפנויה נוטל פי שנים - פשוט, שאין תלוי בנישואין [פת"ח ח"ח ירושה פ"ב כה]

בירושת אמו - אין הבכור נוטל פי שנים אע"פ שהוא בכור גם לאמו.

דירת המגורים - יש טועים בזה שמבקש הבכור פי שנים וברוב פעמים חצי הדירה שייך לאם ובה אין הבכור נוטל פי שנים אלא א"כ מתה האם קודם וירשה האב דבזה נוטל הבכור פי שנים.

אלו שאינם ממעטים בבכורה - יש בנים שאעפ"י שהם יורשים בנכסי אביהם בשווה כאחיהם אעפ"י"כ אינם ממעטים בחלק הבכורה. פירוש, בסתם ירושה כשיש ארבעה אחים ואחד מהם בכור הדין הוא שמחלקים לחמש חלקים והבכור נוטל שני חלקים וכל אחד מהפשוטים חלק. אבל, יש פעמים שיורשים אינם ממעטים חלק הבכורה אעפ"י שהם ארבעה אחים ואחד מהם בכור אעפ"י כן מחלקים הנכסים רק לארבע חלקים ומהם לוקח הבכור חלק ואח"כ לוקחים שלשה חלקים הנשארים ומחלקים אותם לארבעה חלקים מהם נוטל כל אח חלק אחד.

כגון, בן שנולד אחר מיתת אביו אעפ"י שהוא יורש חלק אחד אעפ"י אינו ממעט חלק הבכורה ומחלקים הנכסים קודם לארבע חלקים וכנ"ל. וה"ה עובר או טומטום ואנדרוגינוס

בראוי ולא במוחזק - אין נוטל פי שנים במלוה, ואפילו גבו קרקע בחובת אביהם. ואם היה משכון לאביהם נוטל בהם הבכור פי שנים. היה לו פקדון ביד אחרים נוטל בהם הבכור פי שנים, וכן בהיה לו שותפות ביד אחרים נוטל בהם הבכור פי שנים.

ואיך שלא יהיה לעניין בנק כתב הגינת ורדים (כלל ד' ס"ט), שאע"פ שבכל עיסקא יש לדון בה דין מוחזק המעות שבבנק כבר יצאו מרשות בעל המעות לגמרי, ולא אגיד בהו כלל, והריוח שמקבל אינו אלא שכר המתנת הלואתו, והרי הם כדין הלואה לגמרי, ואין הבכור נוטל מהם פי שנים. ע"ש. והסכים לזה ביבי"א (ח"ה חו"מ ס' ח) ודחה דברי התבואות שמש.

ובכלל יש לברר הדין בספק ירושת בכור כשאין הברע בשו"ע ואין מוחזק בפועל עם מי הדין, שמצאנו לכמה פוסקים שחזקת הבכור אלימא מחזקת הפשוט, וכ"כ המהרש"ך ח"א (ס' כב). ועוד. ולעומתם שיש להעדיף יותר כח הפשוט, שחלק הבכורה מתנה קרייה רחמנא, וירושה דהויא דאורייתא עדיפא טפי ממתנה, הילכך נראה שיש אפשר בחלק הבכורה וכ"מ ביבי"א שם.

כספים המונחים בבנק בזמננו - נחלקו הפוסקים בזה אם הוא כהלואה ודינו כראוי או שיש בו צד פיקדון ונקרא מוחזק. וביבי"א (ח"ה חו"מ ס' ח) קורא לזה הלואה ואעפ"י שהיא בטוחה אינה בכלל בכל אשר ימצא לו'. מאידך בתבואות שמש (חו"מ ס' א) ס"ל דהוי מוחזק שזמין כל רגע, ועוד שהוא כדין מלכות שנחשב כמוחזק (ב"ב קכג).

אלא שיש לדון מאחר ויש לבנק היתר עסקא ודינו לכל הפחות כמחצה פיקדון עי' שו"ע חו"מ (ס' ס"ג) וז"ל: "מי שיש לו עיסקא משל חברו, השביעית משמטת פלגא שהיא מלוה".

ועי' בקצות החושן (בס' ס' ס"ק לה), שכתב להוכיח מהנמק"י שגם חלק המלוה שבעיסקא דינו כפיקדון שמכיון שאם מת לא נעשה מטלטלין אצל בניו, הו"ל כפקדון וכדברי הגמרא ב"מ קד. לעיסקא ולא למשתי בהו שיכרא דהוו כיקדון ולא להוצאה.

ולפ"ז נראה שהבכור ג"כ נוטל פי שנים מהמלוה שבעיסקא, הואיל ודינה כפקדון. אך משו"ע הג"ל מוכח ששביעית משמטת את חלק המלוה.

בעל יורש את אשתו

[פרטי דינים אלו רבים הם ונתבארו בשו"ע אבן העזר ובפתחי חושן ח"ח ירושה ואישות פרק י' מסעיף ל' והלאה ביאר פרטי הדינים בהרחבה].

בדין תורה בעל יורש נכסי אשתו נכסי מלוג וצ"ב. ואעפ"י כן אינו יורש אלא נכסים שהיו מוחזקים בידיה ולא בראוי. ולכן אם מתה ואח"כ מת מורישה אינו עומד במקומה ויירשו יורשיה כגון בניה וכיו"ב בהלוותה ולא גבתה.

אם יורש את ביטוח חיים של אשתו - ראה פת"ח ח"ח פ"י הערה פ"ו דביטוח חיים אין הבעל יורש וגרע מראוי שביטוח חיים אינו חל אלא ברגע לאחר מיתתה ואז אינו אשתו וכתב עוד דנראה דאפילו שילם בעל הפוליסה של הביטוח אינו זוכה בתשלום יעו"ש ותלוי בסוגי הביטוח.

וע"ע בשו"ת משפטיך ליעקב (ח"ב סי' יט) שעפ"י דינא דמלכותא המוטב בביטוח הוא מקבל התשלום ולא היורשים וחוק זה מחייב את הביטוחים וקופות הגמל וממילא כל הנותן כספו שם על דעת כן נותן.

ירושת מייבם וחולץ - מייבם אשת המת זוכה בנכסי המת וגם עומד במקומו ויורש את אביו גם חלקו של המת אלא שאינו יורש חלקו של מת בירושת אביהם אלא במוחזק דהיינו שמת אביהם ואח"כ מת האב ויש אומרים שכל שנקרא ראוי לענין פי שנים גבי כבוד נקרא ראוי גם לגבי יבם ולכך אינו נוטל חלקו במלוה ויש אומרים דיבם נוטל במלוה ובשאר ראוי רק שאינו נוטל בראוי של אביו אם מת אחר אביו והסברה הראשונה נראה עיקר.

החולץ ליבמתו הרי הוא כשאר האחים בירושת האב המת ואם יש אב הכל לאב ואם מת יחלוקו האחים ביניהם.

כסף פקדון ושאין ידוע לו

יורשים

פיקדון שכפי הנראה המפקיד מת - צריך להודיע ליורשים ולא ייתן לאחד בלא לברר שהוא בהסכמת כולם. ואם היו נושים על המפקיד ייתן ביד הבית דין עד שיבררו הכול. [בנתן ליורשים והפסיד את הנושים יש אופנים שחייב הוא לשלם ההיזק. עי' פתח"ח פקדון פ"ז סכ"ג]

מי שאין ידוע לו יורשים - ראה בפת"ח (שם) הע' סז) בשם הר"א ששון שמסקנתו שאין להוציא מיד הלזה או הנפקד. ומאידך המהר"ם מלובלין (סימן יב) העלה שחייבים ב"ד לשקוד בתקנתם אף על פי שאין תובעים. אמנם במ"ש המורה שביון שהבעלים הפקיד הנכסים ביד הנפקד הרי הוא כאפוטרופוס שלהם ועדיפא ממינוהו ב"ד, הסכים המהר"ם לדבריו, אא"כ אינו נאמן בעיני הב"ד, מוטל עליהם להוציא מידו ולהפקידו ביד איש מהימן אצלם.

וכיו"ב ראה בשאלת יעבץ (ח"א סימן קמב) נשאל באורח שהפקיד אצל בעל אכסניא מעות ומת, ולא נודע שמו ושם עירו, ועתה בא יורש ידוע ותובע הפקדון, ובעל האכסניא כבר בזבז הפקדון ואין לו לשלם, והביא דברי המהרמ"ל שצריך הנפקד להניח המעות בב"ד עד שיתברר היורש, והיעב"ץ סובר כדעת המורה הנ"ל שאין מוציאין מיד הנפקד, שמה הוא ראוי לירש, ועוד כיון שלא ציוה ה"ז כאבידה מדעת ומשמיא קזכו ליה, ואם יש לו ישרם ואם אין לו אכל וחדו ויפסיד היורש.

אמנם החת"ס כתב עוד טעם להחזיק הנזמים ביד בעה"ב, דכיון שקשה מאד שיבואו יורשים הו"ל כממון שאין לו תובעים.

כסף פיקדון אחרי השואה - בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סימנים א - ה) צדד לתת הכסף לצדקה

אך מותר בשימוש בנתיים, ואם יש אפשרות שלא מת אסור בכל גיוני עד שיצא הספק.

וע"ע בשבט הלוי (ח"ה סי' רט"ז אות ב) בבית שנשאר חורבה בלי יורשים שלכתחילה ב"ד ימנה אפוטרופוס. ובקובץ תשובות להגריש"א (ח"ב סי' קס"ח קס"ט) כתב לכתוב על פנקס הסך לשמא אליהו יאמר לו מי היורשים וחסידות לעשות משהו לע"נ כמובא בחת"ס.

אם יש מצוה להשאיר כסף לירושה

יש באחרונים שלמדו שאין מצוה כלל להשאיר כסף ליורשיו אלא שאם נשאר כך היה רצון התורה שיחלקו הכסף, והוכיחו מדברי שלמה המלך שכתב ושנאתי אני את כל עמלי וגו' שאניחנו לאדם שיהיה אחרי. כי יש אדם שעמלו בחכמה וגו' ולאדם שלא עמל בו יצגנו גם זה הבל. וכיו"ב ריש לקיש [גיטין מז.] שהצטער קודם מותו על שהשאיר אחריו דבר מועט ועזבו לאחרים חילם. וכ"כ בהדיא אבי השל"ה [בסו"ס השל"ה 'יש נוחלין'] שאין שום מצוה בזה.

ומצדד לומר שהפקדון של נפקד עפ"י דברי הש"ך (סימן רס ס"ק כו) בדעת הרמב"ם דאע"ג דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, מ"מ מותר המוצא להשתמש בו, ועכ"פ מדין קים לי אין מוציאין מידו. עוד הביא מדברי הרמ"א (בסימן רעו סעיף ד) דנכסי שתוקי דינם כנכסי גר שהם כהפקר, ותמה בקצה"ח (סימן רעו סק"א) דסוף סוף יש לו אב ויורשים דטפי מסתבר לומר שיהא מונח עד שיבא אליהו, ובנה"מ (שם סק"א) תירץ דממון שא"א לבא לידי ירושה אינו בכלל ירושה, ובשו"ת מים חיים (חו"מ סימן כד) תירץ דשאני ירושה שצריך להיות מוחזק שהוא יורש, ולכן בשתוקי כיון שאין אמו נאמנת לומר מפלוני נתעברתי, אין ליורשין זכות בירושה, ולפי"ז ה"ה בנ"ד כיון שאין ידוע מי היורש נעשה הפקר וזכה הנפקד. ודחה החלקת יעקב דשאני נכסי שתוקי שאי אפשר בשום אופן להתברר מי היורש, אבל כשיש אפשרות שיתברר אין סברא שיזכה בהם הנפקד אלא יהא מונח עד שיבא אליהו.

ומסקנת הפתחי חושן לחלק בין מלוה וכיו"ב שנקרא מוחזק לבין פקדון וכיו"ב שאינו מוחזק

שינויים בדיני ירושה בערכאות

- א. בת יורשת כבן שווה בשווה.
- ב. אישה יורשת מטלטלים לרבות רכב ובנוסף חצי חצי עם צאצאים או הורים, וזה מלבד החצי שלה. [עמ' 8, בלשון החוק האזרחי]
- ג. כאין צאצאים או הורים יורשת האישה שני שלישי ביחס לשאר יורשים.
- ד. בן מאומץ יורש את הביולוגים והמאמצים, מוריש אך ורק למאמצים.
- ה. בניה לרמות בצוואה אינו יורש אא"כ מחל לו המצווה בחייו. [אך בניה להרגו יש לומר בזה דינא דמלכותא שיעיל לסלקו].
- ו. רשאי לצוות מה יעשה או לא יעשה היורש בכסף.
- ז. בנכס לא מסוים מקבל ביוני.
- ח. ידועה בציבור יורשת בדין אשתו.
- ט. מזונות לבן זוג, ילדים, והורי המוריש כמפורט שם. [עמ' 12]
- י. המתגורר בבית המוריש [גם בשוכר] נהנה מהמזונות והמטלטלין בחיי המוריש עד חודש, וא"א להוציאו עד -ו' חודשים. [וג"ח לשוכר].

כתיבת צוואה

צוואה רוחנית במקום ממונית

מי שיש לו בנים ת"ח ויר"ש והולכים בדרך התורה, והוא סמוך ובטוח שלא יריבו ביניהם בענייני הירושה, וגם אין חשש מצד דינא דמלכותא, נראה שמעיקר הדין מוטב שלא לערוך צוואה. ואף אם רוצה להיטיב עם אחד מהבנים או לבנותיו, אם יודע שישמעו לקולו, מוטב שיעשה כן דרך בקשה לבניו שיעשו כך וכך, ויסביר להם הנימוקים לבקשתו.

וידוע מכמה וכמה גדולים שעשו צוואה על עניינים רוחניים, והוא כדי לעורר ולהזהיר את בניו שינהגו עפ"י דרכי התורה והיראה ולהדריכם כפי רוחו ודרכו בקודש, ויש דברים שקשה להביע בעל פה, ולכן עשו זאת דרך צוואה, וכן נראה בפלא יועץ (ערך צוואה), שבשמשאיר לבניו דרך צוואה עושה עליהם יותר רושם, ומ"מ נראה שאם יודע בודאי שצוואתו לא תועיל בעניין זה, מוטב שלא לכתוב.

לכתוב צוואה שיירשו בדין תורה

לא היה צריך לזה צוואה שהוא מאליו, אך מאחר ורבו המחלוקות ודרישות תשלום על ויתור וחתימות, הורדת מתחים וכו' טוב שיעשה צוואה ומספיק שתהיה תקפה רק בדינא דמלכותא ומספיק שייתן בצוואה שכל נכסיו יתחלקו עפ"י דין תורה כמו שייקבע בית דין פלוני ולא יתרחקו אחריו כלל. ובזה לא יצטרכו לחתימתם על ויתור וכו'. יש לשים לב שישנן תקלות בהעברת הירושה לאישה וכתיבת הצוואה צריכה לסגור פרצות גם בזה.

לחלק נכסיו בחייו

כמה תקלות לעושה כן:

- א. אינו מקנה אלא מה שבידו עכשיו ולא מה שיבוא לאחר המתנה.
- ב. שמא יצטרך בעצמו וגמצא נתון לחסדיהם או מפיל עצמו על הציבור.
- ג. ח"ו ייבנס בכלל הצועקים ואינם נענים [ב"מ עה: דתנו רבנן, שלשה צועקין ואינן נענים ואלו הן מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים והקונה אדון לעצמו ומי שאשתו מושלת עליו. קונה אדון לעצמו מאי היא איכא דאמרי תולה נכסיו בנכרי איכא דאמרי הכותב נכסיו לבניו בחייו איכא דאמרי דביש ליה בהא מתא ולא אזיל למתא אחריתא.

[והאריך בזה ביביע אומר (ח"ח"מס"ד) והעלה שבעלמא אין בגורל קניין אלא אסמכתא מלבד בחלוקת ירושה שיש לכל אחד חלק בירושה וגמרו ומקנו על ההנאה שמסכימים לעשות על פיה, ולכן דחה את הגורל בבחירת רב כמובא במעשה שם.]

בניו בני מריבה ישתדל למנוע

המריבות

ספר חסידים (ס' תקסט) אדם שיודע שבניו בני מריבה לא יגרום שיבואו לירי מחלוקת בעבור הירושה יחלוק בחייו וימנה אפוטרופוס על שלו בפני עדים כדי שיהא שלום לאפוטרופוס ולזרעו וכתוב עליו ועל כיוצא בו וחוסה במוותו צדיק (משל"י"ד ל"ב) צדיק אוכל לשובע נפשו (שם"ג"ה) בשבתות וימים טובים. וע"ע מעבר יב"ק [שפתי צדק פ"ח]

סוגי הקניינים שבצוואה

המנהג היום לכתוב צוואות ע"פ שני קניינים ועל יסוד זה בניינים כל הצוואות שבזמנינו.

א. ע"י קנין גוף מהיום ופירות לאחר מיתה ובאופן זה זוכים הבנות והמוטבים בנכסים מיד אלא שהצוואה משייר לעצמו זכות אכילת פירות עד לאחר מותו. ובנוסף לכך בכדי לתת למצווה את האפשרות לנהוג גם בגוף נכסיו כבשלו עד יום מותו, הוא מגביל את צוואתו רק על אותם נכסים שיישארו ברשותו בשעת מותו, ובנוסף לזה משייר המצווה זכות לעצמו שיוכל לחזור ממתנתו עד יום מותו. עיקר הקניין הנ"ל מבואר בשו"ע סי' רנז ס"א.

הדרכה קצרה לביצוע קניין סודר:

[דיני קניין סודר באריכות, שו"ע חושן משפט סי' קצה וסי' רג.]

- המוטבים או העדים יבחרו כלי לקיים בו הקניין, כלי חשוב כעט וכדו' אך לא כסף או פירות או חפץ האסור בהנאה.

ד. יש אפשרו במחלק בחייו אך משאיר נכסים וכסף ביד אפוטרופוס בפני עדים.

חלוקת נכסים בגורל

גם בכתבו צוואה מצוי שמחלקים מטלטלים בהסכמה או בגורל וצריך בירור אם חל הגורל כקניין. בבבא בתרא (ק:) , תניא, א"ר יוסי האחים שחלקו כיון שעלה הגורל לאחד מהם קנו כולם. מ"ט א"ר אלעזר כתחילת ארץ ישראל, מה תחילתה בגורל אף כאן בגורל וכו' אמר רב אשי בההיא הנאה דקא צייתי להדדי גמרי ומקנו להדדי. ע"ב.

וב"פ הרמב"ם (פ"ב מה' שכנים הל' יא) ומרן בש"ע (סי' קעג ס"ב) בזה"ל: אם חלקו בגורל, לאחר שעלה הגורל לאחד מהם, נתקיימה החלוקה לכולם. וכ' הרמ"א בהגה, מיהו הרא"ש בתשובה כ' שאין הגורל קונה רק מברר החלקים, ואם החזיק אחד בחלקו החלוקה קיימת. ע"כ. מבואר להדיא מכל זה שאין הגורל לבד עושה קנין, אלא בצירוף הטעם דבההיא הנאה דקא צייתי להדדי גמרי ומקנו להדדי. אבל בעלמא אין הגורל אלא אסמכתא בעלמא. וכמ"ש בשבת (קמט:) ובשו"ע (א"ח סי' שכב ס"ז)

ועי' בשו"ת גאוני קדמאי (סי' ס) וז"ל: יורשים שרצו למכור ירושתם מדעת כולם ולא רצה אחד מהם למכור חלקו, מה הדין? תשובה, הרשות בידו ויהיה לו חלקו, ואין יכולים אחיו למכור חלקו. ואם אין חלקו מבורר מפילין גורלות, ובכל מקום שיפול הגורל יטלנו, ואין רשות לאדם מישאל לעבור על הגורל, שאין הגורל אלא מפי שמים, שנא' על פי הגורל תחלק הארץ, והעובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות. עכ"ל. ולא מטעם גמרו ומקנו בהנאה וכנ"ל בפרט שבגמ' הנ"ל טענו מה עם אורים ותומים ושכינה שהייתה בניהם בחלוקת הארץ וכאן אינה.

וגם חוב זה יתנה שיוכל לחזור בו כל זמן שירצה ועל יסוד שני קניינים אלו בנויים הצוואות בזמנינו, ומקורו ברמ"א סי' רנז ס"ז. ע"ש.

[לכאורה היה מספיק באודיתא אך נהגו גם בקניין מעבשיו ולאח"מ: לחזק הדבר מאחר והכול יודעים שאודיתא אינו אמת במציאות אלא התחייבות].

צוואה בקניין אודיתא בלבד

במעשה באיסור גזירא [כ"ב קמט]. שהודה שכל נכסיו שייכים לבנו כדי להורישו, נחלקו הפוסקים אי מהני רק בשכיב מרע או גם בבריא. ומ"מ דעת רוב הפוסקים שמועיל גם בבריא. [עי' פתח"ח קניינים פ"י הער' ח]

צוואת שכיב מרע

תקנת חכמים ששכיב מרע שהורה לעשות בכספו דבריו ככתובים ומסורים שלא תיטרף דעתו. אך פרטים הרבה נאמרו בה, והעולם לא בטוח שיוכל לצוות באותה שעה ועל כן הצוואה נעשית צוואת בריא. [דיניה באריכות בשו"ע סי' רנ] ומ"מ בדוחק לוקחים ב' עדים לפני השכ"מ ומורה בפניהם רצונו והולכים לבית דין לקיים הצוואה.

לחזור בו מהצוואה כשלא עשה

תנאי מראש

עי' לרב שורין (ח"ב סי' יא) שהביא אריכות בזה, ומ"מ דעת הגריש"א שיוכל לחזור בו.

צוואה תקפה בדין תורה וערכאות

מאחר ויש חשש מעל המצוי בצוואה שאינה בדינא דמלכותא שייכנסו במחלוקות וחשש לפני עיור יש כאן. על כן יש לערוך צוואה התקפה גם באזרחי.

יש שכתבו צוואה כשרה ודאגו שתתאים גם לאזרחי כגון לאשרר אותה אצל עו"ד. אך ישנו

- המטובים או העדים קודם שייתנו הכלי למקנה [המצווה] יאמרו לו: קנה זה חלף המתנה שנתת למוטבים. [אמירה זו אינה מעכבת מאחר ומבורר שזו כוונתו].
- המקנה מגביה לבדו בידו את הכלי, בידיעה וגומר בדעתו שבשעה שמגביה לקנות הסודר מקנה תמורתו במתנה גמורה כל הבא בהסכמה, גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, כפי התנאים שהתנו.
- לכתחילה יגביה כל החפץ בידו וג' טפחים. כלי הקונה ניתן במתנה על מנת להחזיר אא"כ מפורש אחרת.
- אין הקניין דורש עדים אלא למנוע הכחשה של אחד הצדדים. ויכול לחזור בו כל עוד עוסקים באותו עניין.

צוואה בקניין סודר בלבד

החסרונות בקניין סודר: אין מקנה מה שלא בא לידיו באותה שעה כולל הלוואות שחייבים לו, ועי' סי' רט וסי' רפא ס"ז. ועוד נקודה חשובה שאין כספים גם מזומנים נקנים בסודר.

ומ"מ אעפ"י שאין כסף נקנה בקניין סודר אינו מבטל את כל הקניין, והוי בקני את וחמור שלמסקנה חל הקניין רק על הראוי לו. [עי' סי' רג ס"י, וכך סתם בסי' רט].

ב. הקניין השני שעליו בנויים כל הצוואות והוא הקניין העיקרי הוא קנין 'אודיתא' ופי' הודאה והתחייבות.

והוא ע"י שהמצווה מודה שהתחייב לבנותיו או למוטבים האחרים סכום גדול הרבה יותר מאשר רוצה שיקבלו וזמן פירעונו נקבע לשעה אחת קודם מותו, ומוסיף תנאי לכל זה שאם יקבלו בנותיו או המוטבים החלק שכתב בצוואה יפקע החוב מעיקרו, ע"י כן יתרצו היורשים לקיים הצוואה ולתת גם לבנות חלקן דאם לא כן יצטרכו לפרוע כל החוב.

סוגי צוואות בערכאות

ישנן כמה אופנים של עשיית צוואה כשרה.

צוואה בכת"י - כולה בכת"י תאריך וחתימה.

צוואה בעדים - הוא חותם לפניהם והם חותמים אחר הצהרה.

צוואה אצל הרשות - צוואה בפני רשות תיעשה על ידי המצווה באמירת דברי הצוואה בעל-פה או בהגשת דברי הצוואה בכתב אצל אחד מהנזכרים: שופט, רשם של בית משפט או רשם לענייני ירושה, או בפני חבר של בית דין דתי. הרשות תקריא למצווה ותחתום בסוף ההצהרה. [לשון החוק בערכאות, נוטריון עולה בכחירת רשם לענייני נישואין].

לשים לב, יש נוטריונים שכותבים לשון מתנה ויש בלשון ירושה. דנו הפוסקים אם לשון מתנה מועילה ויש בזה אריכות, ומ"מ אם כותב לשון ירושה ועשה צוואה אחרת עפ"י ד"ת לא מדקדקים בלשון הנוטריון שאין צוואתו קובעת לדין אלא למנוע מחלוקת. [אך יזהר שם שלא יכתוב לשון העברה ירושה מהבכור].

צוואה שנכתבה אצל עו"ד שאינו נוטריון חייבת להיות בנוכחות שני עדים כשרים עפ"י ד"ת, ורוב עו"ד פסולים לשמש כעד לכל הפחות מדרבנן. או שנעשתה כולה בכת"י ולא בדפוס בלשון החוק.

את צוואות אלו ניתן להפקיד אצל רשם לענייני ירושה, ואפשר לדרוש חזרה במידת הצורך.

צוואה בעל פה - שכיב מרע וכן מי שרואה עצמו, בנסיבות המצדיקות זאת, מול פני המוות, רשאי לצוות בעל-פה בפני שני עדים השומעים לשונו.

חשש שתבוא ערכאה ותפסול מחמת חוסר ידיעה בלשונות חז"ל וקניינים. על כן יש שהעדיפו לכתוב צוואה אצל נוטריון ולאחר מכן לכתוב צוואה זהה מקבילה אצל ת"ח [פתחי חושן ח"ח ספ"ד בכללי עריכת צוואה]. אולם כיום ידוע שכמעט ולא פוסלים צוואה שמתאימה קצת לחלוקה בערכאות.

ועל כן אפשר לעשות רק צוואה הלכתית ובהחתמת העדים עם המצווה על כל דף ודף וכן להוסיף לשונות הנדרשים בצוואה ע"פ חוק הצוואה. אך במקרה אחר או כשיש סיכויים סבירים שיריבו ע"ז אז יעשה כנ"ל.

אפשרות נוספת [הובא במכון להוראה מונסי] ילך לנוטריון לעשות צוואה ע"פ חוקי הערכאות ואחרי כן יעשה שטר חיוב בתנאי שבו מתחייב עצמו לכל מי שזוכה בצוואה בערכאות הרבה יותר מהסכום שנותן לכל מוטב ויכתוב שמות המוטבים, והחייב יהא רק אם היורשים לא יקימו האמור בצוואה בערכאות ולכן היורשים לא יהא להם ברירה אלא לקיים האמור בצוואה. והוסיפו עוד אם אחרי זמן הוא משנה את הצוואה בערכאות לא יצטרך לעשות שטר חיוב חדש זולתי אם הוסיף זוכים חדשים שלא הזכיר בשטר חיוב או אם הסכום שהתחייב בשטר חיוב אינם כסכום שנתן למוטבים כגון שנתעשר ביני לבני ע"כ יכתוב סכום גדול בהרבה מהסכום המגיע להזוכה ע"פ הצוואה כדי שלא יצטרך כל פעם לעשות שטר חיוב חדש. [החשש בזה שאחד שיוציא שמרמה צוואה נוספת יהיה קל לבצע זממו משא"כ בשתי שטרי צוואה נפרדים, אך מסתמא אין לחוש לזה].

פתרון נוסח ע"י בשו"ת משפטיך ליעקב (ח"צ סי' ל) שהביא נספח לצוואה שנעשתה אצל עו"ד לחייב עצמו כד"ת על דברי הצוואה.

ודווקא במוחזקת לכך. [שו"ע סי' ס"יב. וע' משפטיך ליעקב ח"ב סי' יט.] ומאידך י"א שאין שום ראיה בזה שאין בזה דינא דמלכותא שאינו פעולת קניין ועוד שאפשר שהוא שטר הברחה. [עי' פת"ח ח"ח פ"א הערה ה' ופ"ח הע' קב]

ביטוח חיים וקופות גמל – כמידה והיא המוטב הרי שהיא תקבלם גם בד"ת כנ"ל, אא"כ כתב במפורש בצוואה וגם מסר הודעה לקופה בחייו. [משפטיך ליעקב ח"ב סי' יט]

חשבון עו"ש משותף – אחד מסעיפי הבנק עליהם חתום הפותח חשבון משותף: 'במקרה של פטירה של אחד או אחדים מאתנו יהיה לנותרים בחיים הזכות הפיקוח והבעלות על כל הסכומים שיעמדו אז ולאחר מכן, לזכותו של אותו חשבון. ולא תחול עליכם אחריות כלפי כל אחד ואחד מאתנו או יורשינו או הבאים בשמנו בכל הקשור אל והנובע מן החשבון הזה.' ע"כ. ולכאורה המוכן שתנאי בממון הוא לתת כל הנמצא ביד השני מחיים.

אולם תנאי הבנק כפופים לחוק שמבאר התנאי האמור דווקא ביחס לבנק מול לקוחותיו ואינו צד בקביעת הירושה או בצוואה מאחר ולא נעשה כדרך הצוואות בחוק, וממילא כל הנמצא בחשבון העו"ש חלים עליו דיני ירושה. [משפטיך ליעקב ח"ב סי' יט]

חלוקת הנכסים

ככלל, לשון ירושה מתפרש רק על בניו וכל נתינה לבנותיו אשתו ושאר מוטבים תהיה אך ורק בלשון מתנה.

בכל חלוקה שאינה ליורשיו כדין תורה, ישייר חלק הגון שיקיימו בו ירושה דאורייתא.

דברי המצווה, בציון היום והנסיבות לעשיית הצוואה, יירשמו בזיכרון דברים שייחתם בידי שני העדים ויופקד על ידיהם אצל רשם לענייני ירושה; רישום, חתימה והפקדה כאמור ייעשו ככל האפשר בסמוך לאחר שניתן לעשותם. צוואה בעל-פה בטלה כעבור חודש ימים לאחר שחלפו הנסיבות שהצדיקו עשייתה והמצווה עודנו בחיים.

לרשום נכסים שבעבראות שייכים לאישה

אעפ"י שאין בזה נפק"מ לדינא אך מאחר ועלול לפסול את הצוואה בערכאות יזהר בכך לעשות הצהרה אצל עו"ד הבהרה על בעלות נכסים.

לצוות על ביטוח חיים שהמוטב היא אשתו – ראה פת"ח ח"ח פ"א הערה פ"ו, ביטוח חיים אין הבעל יורשו וגרע מראוי שביטוח חיים אינו חל אלא ברגע לאחר מיתתה ואז אינה אשתו, וכתב עוד שנראה שאפילו שילם בעל הפוליסה של הביטוח אינו זוכה בתשלום יעו"ש ותלוי בסוגי הביטוח.

וע"ע בשו"ת משפטיך ליעקב (ח"ב סי' יט) שעפ"י דינא דמלכותא המוטב בביטוח הוא מקבל התשלום ולא היורשים, וחוק זה מחייב את הביטוחים וקופות הגמל, וממילא כל הנותן כספו שם על דעת כן נותן.

[פרטי דינים אלו רבים הם ונתבארו בשו"ע אבן העזר סי' צ. ובפתחי חושן ח"ח ירושה ואישות פרק י' מסעיף ל' והלאה ביאר פרטי הדינים בהרחבה.]

דירה רשומה ע"ש שני בני הזוג – נחלקו האחרונים אי הוי הוכחה שחצי הדירה שלה

דיני עברי אחסנתא

[עי' בשו"ת יבי"א (ח"ח סי' ט) ובפת"ח (פ"ד פ"ט)]

המעביר ירושה מבניו מה שעשה עשוי ואין רוח חכמים נוחה ממנו, ואין לאדם להיות נוכח שם לעדות באותו הזמן. [כ"ב קלג ע"ב, שו"ע סי' רפב]

גדר האיסור - ברשב"ם שם וברא"ש בתשובה [כלל פה סי' ג] מבואר שהוא איסור ולא רק אין רוח חכמים נוחה, ובירושלמי ב"ב [יש נוחלין ה"ו] נאמר עליו קללת ותהי עונותם חקוקה על עצמותם.

טעם האיסור - שעושה נגד רצון התורה, ולטעם זה אסור אפילו במשייר מעט לירושה. ועוד טעם שעוקר מצות ירושה, ולטעם זה במשייר ניחא.

במעבר יבן [אמרי נועם פ"ב] טעם עפ"י הסוד שהירושה תלויה בקשר הנשמתי בין האב לבנו. ובמגיד מישרים הודיעו שבנחלות יש סודות עמוקים.

למנוע מחלוקת, עוד מתקנת חכמים שלא ישנו בין הבנים [בגמ' שבת י' ע"ב] וכן מבואר ברמב"ם נחלות (פ"ו ה"ג).

במשייר ליורשו

ברשב"ם וברא"ש שם משמע שאפילו במשייר אסור, ומ"מ לא מקבל בזה קללת ותהי עונותם חקוקה וכו' [חת"ס סי' קנא]

ומאידך י"א שאין איסור במשייר כמ"ש העיטור [שכ"מ עמ' קיח], התשב"ץ [ח"ג סי' קמז], ריב"ש [קסח], אבקת רובל [סי' צב]. ושורש לדבריהם עיין כתובות סז ע"ב במר עוקבא, כי קא ניחא נפשיה אמר אייתו לי חושבנאי דצדקה אשכח דהוה כתיב ביה שבעת אלפי דינרי סיאנקי. אמר זודאי קלילי

ואורחא רחיקתא קם בזבזיה לפלגיה ממוניה היכי עביד הכי והאמר ר' אילעאי באושא התקינו המכובז אל יזבזו יותר מחומש הני מילי מחיים שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לן בה. ע"כ.

וכן מוכח מתקנת בנין דכרין. ובג' ב"ב קלג ע"ב, ת"ר מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגין כשורה עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל מה עשה יונתן בן עוזיאל מכר שלישי והקדיש שלישי והחזיר לבניו שלישי. ע"כ.

וי"א בצורך מצוה שרי בלכתחילה, שבט הלוי (ח"ד סי' רטז) ועוד צירופים כדלקמן.

שיעור השויר - מהתשב"ץ משמע אפילו במשהו שכתב בשויר ד' זוזים. אך באג"מ [ח"ב סי' נ] כתב לשייר דבר חשוב כד' זוזים בזמן התשב"ץ. וכ"כ בפתח"ח [ח"ח פ"ד] והמליץ שאת הבית שגר בו לשייר ליורשיו שהוא דבר חשוב והוזכר בפוסקים. אולם, במציאות היום לא שייך שהרי זה רוב קניינו של אדם. ומה הועיל בצוואתו.

לאוסרים להעביר אפילו במשייר כתב מהרי"ט ח"ב סי' ה שבדבר מועט מותר לתת.

באין לו בנים ואחיו היורשים - יש מתירים בכל גווי להעביר הירושה, ויש מפקפקים. עי' חת"ס שם וערוה"ש רפב ס"ב.

להעביר מבן אחד למשנהו

לדעת רשב"ם איסור גמור ולרא"ש אין רוח חכמים, ובכנה"ג כ' שהוא ממירת חסידות.

הב"ח למד מהגמרא [ב"ב דף ק"ל] ר' יוחנן בן ברוקה אומר, אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין. ועל מי שאין ראוי לו ליורשו, אין דבריו קיימין. וכו' מאי טעמיה דרבי יוחנן בן ברוקה, אמר קרא והיה ביום הנחילו את בניו, התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי

בן מומר לתיאבון - יש מתירים עפ"י המבואר בבן מסור שכל שלא הגיע לידיו אין איסור ובמשפט הצוואה נשאר בצ"ע, ועל בן ישייר דבר מועט.

להעביר הירושה על תנאי שיחזור למוטב - ערך שי [ב"ב קלג] כעובדא דירושלמי דר"א בר ממל שהעביר אחד נכסיו מבניו ונתנם לו וצוה שאם ינהגו כשורה שיחזיר להם מחצה. והסכים לזה השדי חמד. אולם בחת"ס [חו"מ קנא] הסביר שהחזיר גם בלא נהגו כשורה כדי לא לעבור על האיסור וכ"פ בהלק"ט ח"ב סי' רסט]. ואיך שלא יהיה בצור יעקב הציע להתנות בן והביאו בלשון ספק ביבי"א שם.

להעביר לבן חכם - הבית דוד [חו"מ סי' קלז] ומהרי"ט אלגאזי בשארית יעקב פר' ויקרא העלו להתיר וביארו בזה מה שהעביר אברהם אבינו הירושה מישמעאל ליצחק וכן בהורקנוס אביו של ר"א.

וביבי"א למד במדרש קהלת (פרשה בפסוקי) ר' מאיר הוה כתבן טב, והוה לעי בכל שבת תלתא סלעין, והוה אכיל ושתי בחדא, ומכסי בחדא, ומפרנס באוחרתא לרבנן. אמרו לו תלמידיו, בנך מה את עביד להון, אמר לון, אין הוה צדיקים כבר אמר דוד ולא ראיתי צדיק נעזב, ואם לאו, מניח אני את שלי לאויבי המקום ח"ו. ומוכח דלא הוי באעבורי אחסנתא, כיון שמפרנס בנכסיו לתלמידי חכמים.

אולם השדי חמד ציין לאחרונים האוסרים ודייקו מדברי הרמב"ם ואפילו מבן שאינו נוהג כשורה לאחיו חכם ונוהג כשורה. וגם למתירים דווקא ברצוה לסייע לו שהוא עוסק בתורה אך בכונה להעביר אסור לכו"ע. ומסקנת היבי"א להתיר אפילו ברוב נכסיו לת"ח בצירוף למתנת בריא ומשייר מעט וכדלקמן.

שירצה. ע"כ. והא דאמרו חכמים אל ישנה אדם בנו בין הבנים דוקא בחייו וכלשון הרמב"ם שהבנים תיבת בחייו.

אולם בטור ושו"ע הושמטה תיבת בחייו וכתב החת"ס [אבה"ע ח"א סי' צו] על מעשה דריב"ב שהתורה נתנה רשות אך אינו ראוי.

בנים אינם הגונים

גם בזה אין להעביר שמא יצא מהם זרע הגון ונמצא מפסידו. [בדעת חכמים ב"ב קלג ע"ב במשנה] ומבואר ב"ב קלג ע"ב, דאמר ליה שמואל לרב יהודה שינא לא תיהוי בי עבורי אחסנתא ואפילו מברא כישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא. ע"כ.

הבן מבזה או מקלל - נחלקו הראשונים אם הגירסה במשנה 'אינו נוהג בו כשורה' וממילא גם בכזה אין להעביר ממנו ירושתו וכ"ה בשו"ע או שתיבת בו ליכא וממילא במבזה מותר להעביר ממנו. ובתשב"ץ ח"ב סי' קעז פסק שלא להעביר אפילו קרא לאביו ממזר.

בן מומר להכעיס או מחלל שבת - מותר להעביר ממנו נחלתו כמבואר כיו"ב בע"ז בו ע"א שא"צ להחזיר אבירתו [שו"ע רסו ס"ב] וממילא פשוט שא"צ לתת לו ירושה והוא כ"ש מנכסים שאבדו אחר ש הגיעו לידם. וכ"פ באג"מ וביבי"א שם.

עפ"י ביאר במחנה יהודה מדוע העביר אברהם הירושה מישמעאל. יש מסתפקים אם יש בו מסייע כשיחלל שבת בירושה, עי' מהר"ם שיק סי' מג.

בן מוסר - מותר להעביר ממנו הירושה, אעפ"י שנחלקו הראשונים לגבי השבת אבדה הרי מבואר בב"ק קיט ע"א שיש חולקים אם מותר לאבד ממון מסור בדיים ויש מתירים לקחת לעצמו [רמ"א שפח]. מ"מ בלא הגיע לידיו לכו"ע שרי.

מתנת בריא

הנותן מתנת בריא מחיים - בכנה"ג למד שאין איסור כלל בהעברת ירושה בחיים ולמדו מהירושלמי [כתובות פ"ב סה"א] בהיה במדינת הים ואמר אלו לבני, אם בנותיו בכלל. [וכיו"ב בבבלי ב"ב קמג ע"ב] ואם איסור יש בחייו לא מחזיקין ליה רשע, וכך למדו גם מהרא"ש.

אך יש אוסרים גם בזה עי' מהרשד"ם סי' שיא, עפ"י כתובות נב ע"ב שתיקנו שייתן לבנות שיקפצו עליהם אעפ"י שהוא מעביר הירושה מהבנים. וכן ב"ב קלג ע"ב מיוסי בן יועזר שהעירו עליו אעפ"י שהיה מחיים.

ומ"מ מסקנת היבי"א מעיקר הדין להתיר מאחר והרא"ש מכריע, וכ"ש לבן חכם.

נתינה כהכרת הטוב - מותר ולכתחילה ישייר משחו, ישתמש בזה במוריש לאשתו שבוה גם תשמשו בטיב בסוף ימיו והוי כמכר, בית דוד סי' קלז.

בהסכמת היורש - שו"ת הרמ"א סי' עח התיר בזה והביא ראיה מיעקב אבינו ששידל את עשיו למכור לו את הבכורה.

להעביר חלק הבכורה - בשו"ת הרמ"א הג"ל מבואר לאסור גם בחלק הבכורה, וכ"ה סתימת הפוסקים.

בכל ספק אם נתכוון להעביר הירושה - מחזיקים אותו שלא התכוון לעשות איסור ויד היורש על העליונה. שארית יוסף סי' יג.

ביקש שיעשו הטוב ביותר - יינתן ליורשי הכול רמ"א סי' רפב.

לשון מתנה - גם בכה"ג אסור דלא כשו"מ. [רביעאה ח"ג סי' קיא] ובלשון ירושה אין בדבריו כלום שמתנה על מש"כ בתורה.

העביר ירושה האם יחזיר הדבר - מהראנ"ח סי' קיח הוכיח מהגמרא כתובות נג ע"א בעובדא דר"פ שאין לחזור בו משום מחוסרי אמנה [ב"מ מט ע"א] ובערך שי משמע שיחזור בו. ואם התנה שיכול לחזור בו - יחזור.

המקבל נחלת היורשים - נחלקו בהכנת המעשה ב"ב קלג ע"ב במעשה באותו אדם עם ר' יונתן בן עוזיאל שמכר שלישי הקדיש שלישי והחזיר ליורשים שלישי.

כתב החת"ס סי' קנא שהחזיר כדי לא לעבור על עבורי אחסנתא, והוא כ"ש מהאיסור להיות נמצא בשעת העברת הירושה.

מאידך במהרי"ל סי' עו מבואר שאין איסור על המקבל וכך יש להסביר המעשה שסו"ס הקדיש ומכר שני שלישים. וכ"פ ביבי"א שם שמה שעשה עשוי לגמרי הוא.

ויש אומרים שבמשייר ליורשים מותר וכן מוכח מהמעשה, ובמנח"י ח"ג סי' קלה כתב ללמוד מהכא הראיה לסוברים להתיר במשייר.

נתינה לבנות

ובשיעור הנתינה לבנות, הנה ביסוד שטר חצי זכר קבלו הבנות בשעת נישואיהן חלק חצי זכר חוץ מקרקע וספרים, אבל הרבה פעמים לא יועיל להשקוט המריבות והשנאה עד שייתן לבנות כמו לבנים. וכן אם המוריש רוצה מאיזה סיבה שהיא לתת לבניו ולבנותיו שזה בשוה, יכול לעשות כן.

ההיתרים שסמכו עליהם: א' שיהיו עליה קופצים לנישואין. ב' למ"ד מותר מאחר ומשייר לבניו. ג' למ"ד מותר במתנה מחיים. ד' למ"ד מותר בנותן בלשון הודאה והתחייבות. ה' מחשש שילכו לערכאות ויהיה חילול שם שמים. [חוקות חיים פלאג'י] ו' שלא יריבו בניו ובנותיו אחרי לכתו. [משמעות רמ"א חו"מ רנו ס"ב, וגדול השלום.] ז' אם כתו צריכה להשיא ילדיה והוא מדין צדקה או בחתנו ת"ח ורוצה לתת חלק בהחזקת תורה. [כמבואר לעיל דשרי אך לא יכוון להעביר הירושה אלא למצוה, וטוב שיפרש כן.] ח' אם כתו סיעה לו יותר מהרגיל ורוצה לתת בשכרה מותר.

לכל הדעות אסור להעדיף הבת על הבן אלא להשוות. חת"ס אבה"ע ח"ב סי' קסח, פנים מאירות מילוי' סח"א אות א.

קרקע - יש שהקפידו דווקא על קרקעות שהיה בושה שיוצא מהמשפחה. [היום אינו שייך כ"כ שנכתב על שמה או במשותף, בפרט שיכול להדגיש עלמנת שאין לבעד חלק בו אך יזהר שלא יערער את שלום הבית.] ויש שהקפידו בקרקעות שמפורש בתורה כהדיא אעפ"י שגם מטלטלין דאורייתא אך לא מפורש. ומאחר ועיקר הירושה היום היא קרקע בפרט שנעשית למסחר שאין נכנסים הילדים לגור שם מקילים בזה. הגר"ז שליט"א.

חלק או נכס מסוים ייתן רק לבניו - לקיים בזה ירושה דאורייתא ויש שהשאירו הספרים לבניו לקיים בזה ירושה דאורייתא.

ביש לו רק בנות - ורוצה להוריש להם הכול הרי מעביר הירושה מיורשי דהיינו אביו ואחיו ויורשיהם, ובוה יש הרבה מקילין לסמוך על האומרים שבשייר מעט לירושה ליכא איסור עברי אחסנתא. [משפט הצוואה ח"ב פ"ג]

דרישת כסף על חתימה בכתב ויתור

ע' ביביע אומר (ח"ט חו"מ ס"ח) שמחד, מעכבת חתימתה, מדת סדום היא וכופין על מדת סדום. ע' רמב"ם (פרקימדה' שבנים ה"א), ובטור וש"ע חו"מ (סי' קעד ס"א). וגדולה מזו כתב המרדכי (בפרק אלו מציאות סי' רנו), "ויכייפין למיעבד לפנים משורת הדין", כדילפינן (בב"מ ל"ב) והודעת להם וכו' ואת המעשה זה הדין, אשר יעשון זו לפנים משורת הדין. ושכן פסקו הראב"ן וראב"ה. [ועוד ראינו לזה ע' בתוס' יבמות (ק"א) ד"ה לאחר ע"ש].

וכבר האריכו בה בשו"ת פני משה בנבנשתי ח"ב (סי' טו דף ל' ע"ג) שכתב, שהרב הגדול מהר"ר יחיאל בסאן ז"ל היה מורה שאין הבת מחוייבת לחתום על ויתור בירושה לטובת הבן.

אולם המהרימ"ט היה חולק על רבי יחיאל, והיה מחייב את הבת לחתום על הויתור, חנם אין כסף, מדין השבת אבדה. והגאון מהר"א אלפנדארי בסדר אליהו רבה בתשובה (דף סח ע"ד) הביא דברי מר זקנו רבי יחיאל בסאן דס"ל שאין האחיות חייבות לחתום על ויתור חלקן מהירושה, וכתב שנראה שכל מה שחייב להאחים לפיכך ולרצות את האחיות אינו אלא מתורת שכר שכיר, ולכן ראוי לב"ד לשום בכמה בנות ישראל מתרצות להעביר חלקיהן, וינתן להן, ולפי השערתי הוא כמו עשרה למאה ממנה שנוגע לחלקן (ע"פ הערכאות). ע"כ.

ומאידך בשואל ומשיב תליתאה ח"א (סי' רסה) שכל שהבת נשארת בשב ואל תעשה, בודאי שיכולה לעכב חתימתה, עד שהבן יתפשר עמה בטוב, ואינו יכול לכופה לחתום על ויתור מהירושה, שיכולה לטעון אני אינני רוצה לתבוע ירושה בערכאות, שדנים היפך דין תורה, אבל חתימה לויתור איני נותנת. ע"ש.

וע"ע בשו"ת שערי דעה ח"א (סי' קס) שכתב, שאין לכופ הבנות לחתום על ויתור חלק ירושתן, ושאין זה נחשב למדת סדום. ולכן יש לפשר ביניהם כפי ראות עיני בית הדין. ע"ש.

וסיים הבי"א שם, שיש לתת פיצוי כספי לבנות כדי שיסכימו לחתום על ויתור חלקן בירושה לטובת הבנים וישתדלו סביב עשר אחוז כתקנה הנ"ל אך אינו מכריח על סך זה. ואם עשו כן ללא כל קבלת תשלום עליהן תבוא ברכת טוב.

[צ"ע אם צריכה רשות מבעלה לחתום. שמוצד אחד מקרי מציאה או שכר טרחה ששייך לבעלה ומוצד שני אינו קניין ממש אלא כעין זכות שאין הפסד ישיר לבעלה כ"ש למ"ד שחייבת לחתום מדין השבת אבידה, ולא מצאתי לעת עתה מי שדיבר בזה.]

זכויות וצוואה לאישה

כותב כל נכסיו לאשתו

בשו"ע [אבה"ע סי' קז, חו"מ סי' רמז] יש בזה אריכות פרטים שעל דרך כלל הוי אפטרופסות לגמרי.

אם כתב לה כן בערכאות, עיין בשו"ת מהרי"א הלוי (ח"א סי' ס"ג) וכן בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' לב) ובפתחי חושן (ח"ה פ"ז הערה קבא) שמכיון שהעלה השטר בערכאות, ה"ז כאילו אמר בפירוש שיהא כדיניהם כמתנה גמורה ולא כאפטרופסות, וממילא אף בדיננו זכתה במתנה. ועב"פ מועילה תפיסה בטענת קים לי.

אלא שיש לדון בזה באיסור עבורי אחסנתא, שמנשל בזה את בניו מכל ירושתם. ולעיל ישנן כמה צירופים המועילים לכאן ובעיקר בנותן כשכר על כל אשר עשתה עמו.

בשו"ע (אבה"ע סי' צ) מבואר באריכות כל הזכויות המגיעות לאישה בדין תורה כדוגמת מזונות מדור וכו'. ברוצה לצוות ירושה לאשתו יש להוסיף כן בצוואה בקניינים שיועיל לה.

בערכאות כידוע האישה מקבלת מלבד חציה גם מחצית מהירושה, ובכדי שלא יהיה פה חשש גזל שמא הילדים לא יימחלו לה לתת במתנה הכול יש לפרט בתוך הצוואה חלוקת הירושה.

כתיבת נכסיו לאשתו בשני אופנים:

האחד, ברוצה לתת לה כל נכסיו שתעשה בהם כרצונה יכתוב לה צוואה ע"פ דין תורה.

וכתב בהדיא שמקנה לה נכסיו לא בתורת אפטרופוס וחלק מנכסיו או ספריו וכדומה או נכס מסוים יירשו יורשיו ע"פ דין תורה. ומוסיף תנאי בהצוואה שכל מה שמקנה לאשתו הוא שעה אחת קודם מותו בתנאי שלא התגרשו ושהוא נפטר לבית עולמו

קודם אשתו, אבל אם התגרשו או שמתה אשתו בחייו אזי הוא מקנה נכסיו לבניו ולבנותיו ולצדקה וכו' כפי רצונו האמיתי בחלוקת נכסיו, ומצרף פירוט החלוקה.

והיות שרוצה שנכסיו יתחלקו בין בניו ובנותיו ואם ימות קודם לאשתו הרי כל נכסיו יעברו לאשתו ואחרי פטירת אשתו הרי לא יתקיים רצונו בחלוקת נכסיו ע"כ **תעשה גם האשה אז במעמד שניהם צוואה** ותכתוב שהיא מצווה שאחרי פטירתה יירש בעלה כל נכסיה, ואם בעלה ימות בחייה אזי היא מקנה כל נכסיה לבניה ולבנותיה ולצדקה וכו'.

וכל זה בנוסח של אודיאת שיהא לו תוקף גם על נכסים שגיעו לידה לאחר מכן, ותכתוב סדר החלוקה כפי שבאמת רצון בעלה בחלוקת נכסיו ואז כל ימי חייה יהא הכול שלה ולאחר פטירתה יתחלקו הנכסים כפי רצון הבעל ויהא בטוח שנתקיים רצונו.

חושש שאשתו תחלק נגד רצונו לאחר מותו או שמא תינשא ויעברו לבעלה השני או ליורשה מנישואין קודמים, או שתמכור בחייה או שתחזור בה מנוסח הצוואה כמובא בנוסח הצוואה הרגיל. באופן זה אם רוצה ייתן לה רק חלק מנכסיו שבזה תוכל להיות עם זה בכבוד כל ימי חייה וכו'.

ויכול גם לצוות שגוף הבית יהיה ליורשיו אחר פטירתה וכל ימי חייה תקבל הפירות ויכניס בתוך סעיף ג בלשון: רצוני וכו' ולמעט גוף הגדל"ן שזה יתחלק לפי החלוקה כדלהלן סעיף * אעפ"כ תזכה אשתי בכל פירות הגדל"ן שיהיו מיום פטירתי עד יום פטירתה ותוכל לעשות בהם כטוב בעיניה. גוף הגדל"ן יחולק רק לאחר אריו"ש של אשתי.

אח"כ בסעיף שמחלק נכסיו למוטבים יכתוב כדלהלן גוף הגדל"ן וכן פירות הגדל"ן שיעלו

שהוא יורשה, וחלק עליו בפת"ח (פ"י הע' עט).
ובנכסים שלא היו ידועים לו עי' שו"ע (אבה"ע
סי' צ).

בהסכמת הבעל - יכולה להקנות כל נכסיה
לאחרים וכן להתחייב בשטר חיוב בצוואה ע"פ
דין תורה ויוסיפו בשטר הצוואה מתנותיה
והתחייבויותיה הם בהסכמת הבעל וברשותו
ומתחייב באופן המועיל ביותר לפרוע החוב
מירושתה ויחתום ע"ז או שהעדים יעידו ע"ז
דאז נעשית כשלוחו ואז יהא תוקף לצוואתה
כשנותנת לאחרים גם כשתמות בחיי בעלה.

נפטרה קודם הבעל הרי שיש להחתים את
הילדים על ויתור בטופס של ערכאות לטובת
האב שבדין תורה הוא יורש את אשתו דלא
בערכאות.

מיום פטירתו ופטירת אשתי יחולק ל... כפי
החלוקה שעושה.

יש להוסיף בכל צוואה לאשתו כי חלק זה
שאשתי מקבלת יקוזז מחיובי הכתובה ושאר
חייבים שאני חייב לה.

אישה שכתבה צוואה להוציא מהבעל

בחיי בעלה אינה יכולה להפקיע ממנו הנכסים
שלא יירשה, אא"כ הבעל מת בחייה או
בדברים שבלאו הכי אין הבעל יורש כדבר
שהוא ראוי ואינו מוחזק בשעת פטירתה.

[בדיעבד יש לגשת לבית דין שלאג"מ (אבה"ע
ח"א סי' קד) מועילה צוואתה כשאין הבעל יודע

מנהג ישראל כשרים לייחד לצדקה

וכן צריך לעשות כל אחד ואחד [כמבואר בכתובות סז במר עוקבא זורדאי קלילא ואורחא רחיקתא, וכ"ה בהרבה צוואות של גדולי ישראל]. אבל יחד עם זה משאירים ליורשים חלק הגון ובדרך זה רוח חכמים נוחה הימנו. ויכול לתת צדקה שעה קודם מותו אפילו יותר מחומש ו"א עד שליש, וי"א עד מחצה מנכסיו [מחלוקת בגי' שם], וי"א כל נכסיו. [לשון הב"י יו"ד סי' רמט] ויש אוסרים, ומ"מ חומש משמע להקל לתת לצדקה בכל גווני. [כמבואר ב"ב קלג ע"ב ביוסי בן יעזר שנתן להקדש ולא הסכימו חכמים ועי' רמ"א רנב ס"א]

וקשה לתת כללים בזה, והעיקר תלוי בהצטרפות יורשיו וברוב עשרו ואם בניו עוסקים בתורה וצרכיהם מרוכים מוטב שישאיר כל נכסיו להם, וגם אין טוב מזה כיון שמקיים דיני ירושה כפי רצון התורה. אבל אם כל מטרתו בנתינת צדקה הוא רק להעביר מבניו נכסיו כתבו הפוסקים לאסור. [ובנותן לרפואתו מותר גם כל רכושו, בית יהודה ח"ב סי' נג]

וכתב באהבת חסד (ח"ג פ"ד) דלא יסמוך על בניו שיקיימו צוואתו בנוגע לצדקה, וטוב יותר שיוציא המעות מרשותו בחייו כגון לקנות איזה דבר שיעלה רווח בשביל תלמוד תורה או גמ"ח ויקיים בעצמו מה שברכו חכמינו לאוהביהם עולמך תראה בחיך. ויברור בעיר איזה ביטוחים ונאמנים שימסור העניין לידם. וכמה טעמים יש בזה א' מי יודע זמן לכתו ואם יהיה ביישוב הדעת, ב' מי יודע אם בניו יתגברו על הבצע ולא יוזילו ככל האפשר. ג' כל אשר בכוחך לעשות עשה ויש בזה יותר תועלת רוחנית ומעשית.

להשליש כסף לצדקה או לס"ת

לקמן יבואר שלרוב הפוסקים ומרן שו"ע בראשם אין מצוה לקיים דברי המת אם לא השליש הכסף לכך, ועל כן אינם מחויבים מהדין לעשות רצונו. ועוד יש לדון אם עולה לזכותו בעושה בעצמו או במדרגה נמוכה יותר שרק נעשה עפ"י דיבורו.

ובבתיבת ס"ת פשוט וברור שעדיף שייכתו הספר בחייו שבזה יקיים מצות ועתה כתבו לכם את השירה, ולא ימתין אחר מותו שבמתים חופשי.

ביאור הצוואה שלב אחר שלב

[ביאור נוסח הקצרה, משפט צוואה (עמ' ק)]

אות' א-ב. יש לדעת ההכרח בעשיית קניין על כל דבריו, מאחר ואין אדם יכול לתת מתנה בקבר נותן המתנה שעה אחת קודם מיתתו דהיינו שיהיה קנין גוף מהיום ופירות לאחר מיתתו. ומפרט הנכסים על כל סוגיהם מאחר ויש שלא באו לעולם או שאינן בידו וכן דברים שאין נקנים בקניין סודר [בהלוואות חובות בע"פ קרנות ופיקדונות וכן כספים שבבנק]. מקרקעי ומטלטלי שלכל אחד דיני קניין שונים, ומפרט שהכול אחר קיזוז חובות וכו' למניעת מחלוקת על ניכויים שונים.

אות ג. מאחר ואין קניין מועיל אלא על מה שבידו בלבד, עושים קניין אודיתא שמחייב את עצמו בנכסיו. וזה מועיל גם לדבר שלא בא לעולם או לידו או שאין בו ממש.

ומסייג:

א' הניתן במתנה יהיו רק נכסיו שנמצאים אצלו שעה אחת קודם מיתתו, וממילא יש ביכולתו כינתיים לתת, לאבד, למכור וכו'. ב' משייר לעצמו ההנאה בפירות כל ימי חייו. ג' משייר האפשרות כתנאי שיקויים הנ"ל אם לא חזר בו מהמתנה, אך כדי שלא יהיה נתון לתווה מהירה בהפעלה לחץ וכדו' הוא מתנה שחזרתו תתבצע רק בעשיית צוואה אחרת כשרה כהנ"ל. [יש בזה גם מגבלה אך נראה שעדיפה מאשר להיות לחיץ] ד' להבטיח הסכמת היורשים על כל הנ"ל מתנה שהמסרב לקיים הנ"ל יפסיד חלקו לשאר המוטבים.

בתוך האודיתא מקיים קניין על כל דבר כראוי לו במתנה נפרדת, ומפורסמת שאל"כ אינה מתנה.

אות ד. כדי להבטיח שיסכמו כולם לחלוקה ולא יעכבו על אחד המוטבים שמקבל שלא מתוקף הירושה בשווה, המצווה מודה שחייב למוטבים הנ"ל סכום זהה למה שרצונו שיקבל וביטול החוב יתקיים אך ורק בביצוע החלוקה הנזכרת בלא מחלוקת ועיכוב. [אולם בזה אין להם הפסד מההתחכמות נגד הירושה].

היו שנהגו לכתוב התחייבות בסכום עתק שתתבטל בשעה שיקבל כל אחד מהמוטבים הנ"ל עפ"י החלוקה. שבוזה אין ספק שירצו לקיים הצוואה שאל"כ יפסידו יותר.

יש שחששו מעצם כתיבת סך עתק על אף שבמציאות ודאי שיסכימו לחלוקה ועוד שמא אחד מהיורשים יעשה קנוניה עם אחד מהמוטבים היוצא דופן לסרב לתת חלקו ויתחייבו היורשים לתת הסכום עתק ויתחלקו השניים בניהם.

פתרונות לחשש קנוניה: א' אפשר לפטור החשש בכתיבת סכום התחייבות פי שניים מרצונו בצוואה, שבוזה אין בקנוניה תועלת ומאידך יהיה רצון היורשים לקיים הצוואה.

ב' כדי למנוע רווחיות בקנוניה יוסיפו תנאים כדלהלן:

למנוע קנוניה על היורשים- החשש שיסרב אחד היורשים בתיאום עם מוטב ויחלוק עמו, על המוטבים לתת לכל א' מהיורשים אשר אינם מסרבים למלאות אחר הצוואה את כל חלקם המגיע להם. וכדי להבטיח דבר זה יושלש פירעון החוב בידי שלישי מוסכם.

למנוע קנוניה על בע"ח ולקוחות- החשש שאחד היורשים ייתן יד עם המוטבים להפסיד בע"ח ולקוחות, מוסיפים שעל המוטבים לשלם את כל החובות עד יום מותו ולהחזיר כסף ללקוחות שהפסידו קניינם.

לפרוע החוב מירושתה ויחתום הבעל ע"ז או שהעדים יעידו ע"ז ואז יהא תוקף לצוואתה

צוואה הדרדית

הבני זוג כותבים שכל אחד מצווה שאם יהיה השני בחיים בשעת מיתתו יזכה בכל נכסיו, ואם לאו יזכו יורשים ומוטבים אחרים כמפורט.

ויוסיפו כל אחד בצוואתו בהתאמה האיש: רצוני כי לאחר אריכות ימי ושנותי יזכה בעלי..... בכל נכסי ויוכל לעשות בהם כפי מה שירצה. אם בעלי כבר לא יהיה בין החיים בשעת פטירתי מן העולם אזי.....

האיש: רצוני כי לאחר אריכות ימי ושנותי תזכה אשתי..... בכל נכסי ויוכל לעשות בהם כפי מה שירצה. אם אשתי כבר לא תהיה בין החיים בשעת פטירתי מן העולם אזי..... [לכתחילה יש למעט נכס אחד שיתחלק בדין תורה.]

שים לב! לפי סעיף 28ב בצוואה הדרדית לא רשאי לשנות את צוואתו אחר מות הבן זוג אם לא היה תנאי מפורש לזה. ובחייו צריך הודעה בכתב ומומן אותה הודעה שתי הצוואות בטלות.

בכתב צוואה מקבילה אצל עו"ד

בנוסף הצוואה בסעיף ה יש להוסיף אחרי המילים כל צוואה קודמת למעט צוואה מקבילה שנערכה על ידי אצל עו"ד.... בתאריך... כדי לתת תוקף חוקי לצוואתי.

בצוואה שמתפרסת על כמה עמודים יש למספרם ויחתמו העדים בשם המלא על כל עמוד בנפרד למנוע טענת זיוף וי"א גם תאריך. ובהצטרפתם גם ת.ז. וכתובת. [פתח"ח בכללי צוואה]

הגדרת סרבן- יש להוסיף, שרשאים המוטבים או היורשים לפנות לכל ב"ד בכדי לחייב את המסרב לחתום על שטר התחייבות שמסכים לעשות ככל הנ"ל, ובאם לא יסכים הרי שאין בהתחייבותי כלום. וכל זה לא יעלה על שישים יום מתאריך הגשת הבקשה בב"ד, והגעתה ליד המתבקש ייחשב סירוב למלא אחר צוואה זו.

להימנע מחשש בעל חוב לבניו יוסיף- שהמוטבים ימחלו על כל סכום של הגיע אליהם ובאם יסרבו לקיים התנאים אין בהתחייבותו כלום.

תוספות לשטר צוואה לזוג

צוואת איש שרוצה לצוות שגוף הבית יהיה ליורשיו אחר פטירת אשתו וכל ימי חייה תקבל הפירות, ויכניס בתוך סעיף ג בלשון: רצוני וכו' ולמעט גוף הנדל"ן שזה יתחלק לפי החלוקה כדלהלן סעיף * אעפ"כ תזכה אשתי בכל פירות הנדל"ן שיהיו מיום פטירתי עד יום פטירתה ותוכל לעשות בהם כטוב בעיניה. גוף הנדל"ן יחולק רק לאחר אריו"ש של אשתי.

אח"כ בסעיף שמחלק נכסיו למוטבים וכתוב כדלהלן גוף הנדל"ן וכן פירות הנדל"ן שיעלו מיום פטירתי ופטירת אשתי יחולק ל... כפי החלוקה שעושה.

יש להוסיף בכל צוואה לאשתו כי חלק זה שאשתי מקבלת יקוּזז מחיובי הכתובה ושאר חיובים שאני חייב לה.

צוואת אישה

כבר ראינו שאין יכולה לצוות מה ששייך לבעלה אא"כ נעשתה הצוואה בהסכמת הבעל, ולכן יוסיפו אני הח"מ מודה בזה בהודאה גמורה באופן המועיל ביותר ע"פ דין תורה שכל מתנותיה והתחייבותיה נעשה הכול ברשותי ובהסכמתי המלאה והתחייבתי

מנהל עזבון

[פרק שישי סימן ב סעי' 93] רשאי לקבוע בתוך הצוואה מי ינהל את העיזבון מטעמו ואם לא מינה הערכאות

ת ימנו לפי העניין. מנהל עיזבון אחראי לפצות על נזקים אא"כ בית משפט יורה אחרת, או שבצוואה מפורש לפטור אותו מאחריות נזקים לכל הפחות של הנעשה בתום לב.

כמו כן יחויב לתת ערבון או ערובה קודם שמקבל את ניהול החלוקה אא"כ מפורש בצוואה לפטורו מכך. השכר טרחה מכספי העיזבון.

במינה שני מנהלי עזבון הרי שחייבים הסכמה בניהם אא"כ בעניין שאינו סובל דיחוי, תועלת הלכתית אין כאן מאחר ואין הכסף מופקד בידיו אין כאן דין שליש.

(תשובה רכא) והריב"ש (סימן קב) שצריך להחרימו ולגדלותו, והו"ד בב"י וברמ"א.

ועי' להרמב"ן עה"ת (שמות כא, א) שגם אם נתרצו שני בעלי הדין לילך לפני דיני גוים, אסור אפילו בדין שדנים כדינינו. והו"ד להלכה בשו"ע (שם סעיף א): ואפילו נתרצו שני בעלי דינים לדון בפניהם, אסור. ועי' בכסף הקדשים שפסול להצטרף למניין.

עורך דין - בתשובת כת"י למרן זיע"א הובא במשפט העדים (שערה ס"ה) שכתב לפסול עו"ד שהיה עד קידושין והתיר בזה את הבן שנולד מאחר. והנה גם אם נאמר שלא ידוע להם האיסור וטעו בבתי משפט של יהודים שמותר לדעת התוס' [סנה' כה:]: גם בזה נפסלים שבלא תחמוד בלא דמי דווקא אם אמת הוא שאין איסור. ולכל הפחות פסולים מדרבנן כמלוי בריבית שלא משמע לאנשי איסור שהרי נותן מדעתו [תוס' סנה' כד:]: וכל שכן למשנה למלך שלא תולין בטעות כשיש חימוד ממון והכא שבר הייצוג היו חימוד ממון. ואעפ"י שפסולי דרבנן צריכים הכרזה [לד ס"ב] באיסור תורה לא צריך הכרזה כמ"ש מהרימ"ט שכולם יודעים שאסור הוא. [אלא שיש לעיין אם הוא לפני עיור או מסייע, וגם בלפ"ע י"א שפסול מדרבנן, עי' משפח"ע קי] ואיך שלא יהיה מאחר והוא מפורסם שצועקים הרבנים איסור בזה הוא ספק איסור תורה שא"צ הכרזה כמ"ש הכנה"ג. ואצ"ל בידע האיסור אלא שבדה היתרים מלבו שהוא פסול מהתורה. ולו יהי אלא ספק הרי היורשים מוחזקים.

פסול מדרבנן – העובר על איסור תורה שאין בו לכל הפחות מלקות, או העובר על איסור דרבנן אחר שהתרו בו. וה"ה במרים יד על חברו. אלא שאינו נפסל בלא הכרזה תחילה.

העובר על מצוות עשה - לא מצאנו שנפסל אפילו מדרבנן אא"כ הוא בקום עשה או שפרק

כשרות העדים

יש לתת את הדעת על עקרי הדינים בכשרות העדים, לכל תפסל צוואתו, ונמצאו יורשיו לוקחים בגזל דאורייתא.

תנאי בסיס

ישראל ולא גוי, איש ולא אישה, גדול ולא קטן, בר דעת ולא שוטה.

פסול מחמת עבירה

פסול מהתורה - העובר על דאורייתא, שיש בו לכל הפחות עונש מלקות, והוא איסור מפורסם. [לד ס"ב]

עד חמס - נאמר בתורה 'אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס'. ודרשו חז"ל [סנהדרין כז.]. אל תשת חמס עד אלו גזלנים ומועלין בשבועות. ע"כ. מכאן שגנב וגזלן אעפ"י שאין בהם מלקות וכיו"ב, כל שבא הממון לידו באיסור כריבית פסול [ס"י], עד שיחזור בתשובה אחר שהשיב או פייס.

תובע בערכאות - והוציא כסף הרי שפסול מה"ת שהוא גזלן, והוא חוץ ממה שנקרא מרים יד בתורת משה, ומייקר נימוסיהם שעובר על אשר תשים לפניהם ולא לפני עכו"ם והוא באויבינו פלילים.

וכתב הרשב"א (שו"ת ח"י סימן רנד): לילך בדרכי הגוים ומשפטיהם, חס ושלום לעם קדוש לנהוג ככה. ועושה אלה, מפיל חומות התורה ועוקר שורש וענף, והתורה מידו תבקש. ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא, טועה וגזלן הוא, ואפילו גולה ישיב, רשע מקרי, כדאיתא בפרק הכונס (בב"ק ס"ב) ובכלל עוקר כל דיני התורה. חלילה לא תהא כזאת בישראל חס ושלום, שמא תחגור התורה שק עליהם, עכ"ל. ואם עושה כן, כתבו הרי"ף

עול לגמרי, [ברכ"י סק"י ועי' שד"ח שמפקפק
לא חלק לדינא.]

עם הארץ – כל שידוע שאינו במקרא משנה
ודרך ארץ, אך בסתם אם נראה שיש בו מהם
כשר. [לד ס"ז, והוא ספק פסול מהתורה.
משפט"ה עט.]

הבוזיים – ההולכים ערומים בשעת מלאכה
בוזיה, והאוכלים בשוק בפני כל [לד ס"ח]
מאחר ואין לו בושא גם לא יתבייש להיפסל
בשקר. [רש"י] פסולים מדרבנן.

לא שמיע להו איסורא – אין לפסול מה"ת,
וכן מבואר ברמב"ם על מגלח בתער וקושר
בשבת, וברא"ש מוכח שאומרים כן גם על
גזלנים וחמסנים. ושורש להם בהנו קבוראי
ביו"ט [סנה' כו: שו"ע לד ס"ד]

תינוקות שנשבו – גם אם נלמד זכות עדיין
פסולים לעדות מה"ת. כמ"ש המב"ט [ח"א
סי' לז] ואג"מ [אבה"ע ח"א סי' פב] שסו"ס לא
יודעים ולא יראים מאיסור שקר ושבועה
ויראת עונש, ולא גרע מעם הארץ שפסול
מחשש שקר.

**{בעדות שאינה גזירת הכתוב אלא גילוי
מילתא שמא יש לצרף שאין פסולי עבירה
פסולים עכ"פ בדיעבד, עי' משפח"ע עמ' קמט
באריכות. ומ"מ לענין אודיתא שהוא גוף
הקניין חייב עדים כשרים לעיכובא.}**

יודע על עצמו שהוא בעל עבירה – נחלקו
הפוסקים שהרי קימ"ל שאין אדם נפסל עד
שיעידו עליו בבית דין שהוא פסול, וממילא
בלא ידוע לבית דין מספיק שיחזור בתשובה
בינו לבין עצמו.

מאידך מאחר ויודע שהוא רשע אסור כמבואר
בשו"ע בידוע לעד שני שזה רשע שאסור לו
להצטרף עמו. [לד ס"א] הרי שנקרא רשע גם
קודם עדות, אלא שבחת"ס פי' שהוא רשע
בעדות רק בי"ד שפה לא ידעו מזה.

קבלת עדות לפסול עדות – בשו"ע מבואר
שצריך לזה עדות גמורה של שניים בבית דין.
ונפסל משעת העבירה למפרע.

קבלת עדות על מחלל שבת ורפורמי –
המוחזק לרשע במקומו לחלל שבת בפרהסיא
א"צ עליו קבלת עדות שהוא מוחזק לכך.
[יבי"א ח"ה אבה"ע סי' ה]

פסולי קרבה

נאמר בתורה: 'לא יומתו אבות על בנים'.
והרי נאמר 'איש בחטאו יומתו', אלא על כרחך
לא יומתו בעדות בנים וההיפך. [סנהדרין כז:]
וגזירת הכתוב היא שאפילו משה ואהרן
פסולים להעיד זה לזה על אף שאין חשש
שקר. [ב"ב קנט. שו"ע לג ס"י] פסולי קרבה
בעדים, הן בקרבה לבעלי דין או בניהם.

הפסולים: ראשון בראשון – אחים, אב ובנו.
ראשון בשני – אחיו, דודה. שני בשני – בני
דודים. [שני בשני תרי בעל כאשתו לא
אמרינן, ולכתחילה לא יחתמו.] ראשון
בשלישי – סבא רבא לשו"ע כשר רמ"א
מחמיר.

לרוב הפוסקים גם קרובי האם פסולים
מדאורייתא דלא כמי שביאר אחרת ברמב"ם.
קרובים דרך אישות כנ"ל. איש ואשתו לרוב
הפוסקים מדאורייתא כגופו.

צוואה בערכאות אם מועיל בדעיבה

מצוה לקיים דברי המת

כתובות סט ע"ב דעת ר"מ שהלכה כמותו שמצוה לקיים דברי המת. אך עי' בתוס' שם שהוא דווקא בהשליש המעות ביד אחר וכ"כ הרבה ראשונים. ויש מוסיפים שהוא בדווקא השליש לשם כך, וכ"פ שו"ע עי' סי' רג ס"כג ב' דעות ובסימן רנב סתם דווקא בהשליש לשם כך. וטעמא דמילתא שהוא זכיה מחיים [מהרי"ט ח"ב סי' צה]

ומאידך יש הרבה חולקים דלא בעי הושלש כמבואר בגיטין מ ע"ב פלונית שפחתי עשתה לי נחת רוח שכופין את היורשים לשחרר משום מצוה לקיים דברי המת. [הנ"ל יתרצו שהשפחה מוחזקת בגופה] ויש אחרונים שפלפלו כן גם בדעת שו"ע עי' מנחת שי. ועכ"פ עיקר כמרון דבעי הושלש ולכך.

מצוה לקיים דברי המת על צוואה בערכאות - אחד הטעמים שצריך דוקא הושלש שלא יהיה סתם הפלגת דברים בלא גמירות דעת וזה בודאי לא שייך כאן. כל שכן לרמב"ן ודעימיה שא"צ כלל השליש יש כאן מצוה לקיים דברי המת ובלבד שאמר בלשון ציווי 'תנו'.

האחיעזר [ח"ג סי' לד, ח"ד סי' סו] כתב לחדש שצוואה בערכאות הוי כהושלש מדינא דמלכותא. ופלפלו בדבריו אם דווקא נעשה אצל נוטריון שנחשב כבר אושר בערכאות או גם בכותב בכתב ידו או אצל עו"ד שעתידי להתקבל בערכאות. [פת"ח פ"ה הע' פה]

כל שכן למנהג איזה אנשים שממנים איש שיסדר כל ביצוע הירושה שנקרא שלישי, חשב האפור ח"ב סי' קו.

אולם מהרי" הלוי סי' פו כתב לדחות האוקימתא שנקרא בזה מוחזק אעפ"י שאינו עכשיו בידו, וממילא לא מקרי שלישי כלל.

וכיו"ב יש לדחות עפ"י דברי החת"ס שצריך לגדותם עד שיחזירו מה שנתנו להם נערכאות ומוכח דלא ס"ל הכי. ועוד שהערכאות נותנים תוקף דווקא אחר מיתתה ובכלל שלא יועיל לכל הדעות על נכסים שלא היו בידו באותה שעה שהשליש.

ועוד שלא שייך לומר מצוה לקיים דברי המת שעושה היפך התורה.

כספי הביטוח חיים

נחלקו האחרונים אם יש מצוה לקיים דברי המת בדבר שלא בא לידו או אינו בעולם ונפק"מ לביטוח חיים. וע"ע בשו"ת חשה האפור ח"ג סי' נ מה שדן באפשרות לקרא לביטוח זה פקדון שביד שלישי ע"ש.

אם מוטל על הנכד לקיים דברי המת

בדברי חיים אורבך (י"ד סי' מוח) הוכיח משו"ע (ריב ס"ז) שאין מצוות האב עוברת ירושה לבן וא"כ ה"ה מכן לנכד. וכן משמע במהרי"ט (סי' ו) שדווקא מדין כבוד אביו חייב לאפוקי הנכד. ומ"מ במצוה לנכדו בודאי איכא מצוה לקיים דבריו.

לקיים דברי המת קניין או מצוה

ברמ"א סי' רנב ס"ב מוכח דהוי מצוה ולא קניין ומה שעשה עשוי. ובמחנה אפרים זכיה ומתנה סי' בט כתב לחלק במקום שניתן ליד שלישי שיש בזה צד קנין. והביא ראיה מרש"י בגיטין טו ע"ב במסר גט לשליח ומת שקנתה הגט משה מיתתה שמצוה לקיים דברי המת ומוכח דהוא קניין ממש.

אולם ברמב"ם פ"ד מה' זכיה ובתוס' מוכח דהוי מצוה בעלמא בכל גווני. נפק"מ לקטנים דלאו בני מצוה נינהו.

לטעון מנהג סוחרים 'סיטומטא' שבזה בודאי א"צ ותיקין שפיר יש לצרף לחייב מתוקף המנהג. ומ"מ המוחזק טוען קים לי. ועי' בשו"ת יחיה דעת (ח"ז סי' רא) וביב"א (ח"א ח"מ סי' טז) שהעיקר לפסול צוואה אפילו שנכתבה אצל נוטריון אם אינה כתובה כהלכה.

כיבוד הורים

בשו"ת רע"א סי' סח הסתפק אם יש לחייב קיום הצוואה מדין כיבוד אב מאחר והוא משל אב ולא משל בן או שנאמר שכבר זכו בנכסים ולא הוי משל אב. ואעפ"י שצריכים לפרוע חוב אביהם מחמת קלון 'לווה רשע ולא ישר' שמא דווקא שם נאמר הדין. מהרש"ם ח"ב סי' רכד אות טז כתב להוכיח מכתובות פו ע"ב בגדר וכו' שנקרא משל אב גם בהגיע ירושה לבן. וצירף שם דמקרי רק מניעת רווח ולא משל בן ממש.

ועי' מהרש"ם ח"ה סי' לח במתה האמא והאב מבקש שיחתום ויתור בערכאות שחייב מדין כיבוד אב במניעת רווח מאחר ובדין תורה יורש האב.

כספים שבבנק וביטוח חיים שאישה

זוכה בדיניהם

באחרונים דנו מכמה צדדים שכסף זה יינתן לאישה. [חי' ר"ש היימן סי' ח ובאחיעזר הנ"ל]

א' מאחר והכסף הוא הלוואה והבנק נותן לפי חוקיהם דווקא לאישה נמצא שלא היא הפסידה אותם שבלאו הכי לא היו נותנים להם אלא לה לפי חוקיהם, ואין כאן השבת אבידה מאחר והכסף שלה. ב' מאחר והוא חתם על תנאי הבנק שפתח חשבון הרי שהסכים ונתן הכסף עפ"י תנאיהם לאישה, ודינו כהלוואה לפלוני ואמר לו שיפרע לאלמוני.

ועי' בס' שורת הדין ח"ב עמ' שמא בשם הגרנ"ז שהסכים לזה, ובמוטבים שלא נולדו

לקיים הצוואה מדינא דמלכותא

יש אריכות דברים בזה ועיקר הסוגיה בגיטין יא ע"א בשטרות העולים בערכאות ועי' ברמ"א סי' סח ס"א שצריך שיחיה עפ"י קניינים כשרים בדין תורה וכך למדו מהרמב"ם ואעפ"י שיש חולקים כן נראה עיקר, וכן מכואר באבקת רובל סי' פא.

ועוד יש להסתפק בדבר מאחר ולא מקפידים שיעשו השטרות דווקא בערכאות שלהם אלא גם אצל דיני ישראל ולא הוי דדמ"ד אא"כ נאמר שמאחר ומקפידים שגם אצל הדיינים יהיה עפ"י תנאים מסויימים הוי דדמ"ד והאריכו בזה הפוסקים לעשות מחלוקת בזה בין הרמב"ם והרא"ש עי' משפט הצוואה עמ' שסט. והעלה שיש לצרף זה לסניף.

בב"י סי' כו הביא תשובת הרשב"א לחלק בין דיניהם לבין חוקי המלך, וצוואות בכלל דיניהם שאין בהם דדמ"ד.

ובמקום שסותר בהדיא דיני תורה לדעת מרן סי' סח פשיטא שאינו כלום, ועי' מור"ם סי' שסט ס"ג ובש"ך עליו.

עוד הביאו האחרונים דברי מהרש"ם ח"ה סי' מה שכל מקום שיש ספק בד"ת חולכים בתר דינא דמלכותא מאחר וכבר אינו סותר דין תורה.

וא"כ מאחר ויש ספק בדין מצוה לקיים דברי המת ומנהג יש ללכת בתר דינא דמלכותא. [אך זה קשה לתפוס שיטות דחיות ולעשות כולם דין שלם]

רדב"ז סי' סז כתב להכשיר שטרות של ערכאות מכח המנהג שכל העושה ע"ד המנהג עושה. אלא שהחקרי לב האריך בזה הרבה שלרוב הפוסקים בעינן מנהג ותיקין דוקא ולא די בזה שכך נתפשט המנהג, אך מאחר ולרמב"ם אין צריך אא התפשט ועוד שיש

[בלאו הכי על מנהל העיזבון להגיש תכנית חלוקה וינסה לפשר בניהם.]

איך שלא יהיה חל עליהם החיוב לגשת תחילה לבוררות בבית דין רבני בקניין ובפשרות קרובות לדין. אך ישימו לב שלדיניהם אם יש קטין או מי שהוכרז פסול דין לא ימעטו לו בירושה פחות ממה שהיה מגיע לו בערכאות.

[נפק"מ באחות קטנה שא"א לתת לה חלק כשאר אחיות אלא כשווה בשווה. עמ' 26 סעי' 155(a)]

בזמן החתימה אם לא מחו היורשים לא מוציאים מידם כפירות דקל שאי שמיט לא מפקינן מיניה דניחא ליה דליקום בהימנותיה.

ולכאורה עוד צד לומר שהבנק הוי כמענות ביד שליש לתת למוטב. ונשאר במשפט הצוואה בצ"ע

חלוקה בהסכמה או בבית דין רבני

בלא נעשתה צוואה וחייבים להוציא צו ירושה בערכאות ייתכן לעשות חלוקה בלא להיכנס לאיסור תורה בחלוקה בהסכמה.

נספחים

נוסחים לשטר צוואה

הצעה לנוסח שטר צוואה, המולל בתוכו מענה לסוגיות שנידונו בפנים.
נוסחים אלו לדוגמא בלבד, בשעת מילוי הצוואה יש להיוועץ
במוסמכים לדבר למען לא תצא טעות ותקלה.

[נוסח שטר צוואה הדדי לאיש ולאשה, ונספח לצוואה מחיים.]

שטר צוואה [לאיש].....ג

שטר צוואה [לאיש]שטר צוואה [לאישה].....א

נספח לצוואה מחיים.....'א

שטר צוואה [לאיש]

הואיל ואין אדם יודע את עת פקודתו והואיל וברצוני לערוך צוואה אשר בה יקבע מה יעשה ברכושי לאחר אריכות ימי ושנותיי, לפיכך אני הח"מ _____ מרחוב _____ ת.ז. _____ מגלה דעתי בזה ומצווה בדעה צלולה ומיושבת ללא כל אונס וכפיה השפעה מהזולת או תרמית כדלהלן:

א. חמשת אלפים שקלים חדשים במזומן יתחלקו בין יורשי כדין ירושה של תוה"ק (דהיינו רק לבנים ולא לבנות ופי שנים לבני הבכור _____) ויקוים בהם דין ירושה של תורה ולא תחול עליהם מתנה מחיים. את שאר רכושי אשר יהיה ברשותי שעה אחת קודם מותי דהיינו, מקרקעין ומטלטלים, פיקדונות וחובות מכל סוג שיהיו חייבים לי, וכן זכויות מכל סוג וכל רכוש אחר, שיהיה תחת רשותי שעה אחת קודם פטירתי וגם לרבות כל סוגי רכוש שיגיע לזכותי גם אחרי פטירתי, אחרי ניכוי ותשלום כל חובותיי כדין, וניכוי הוצאות קבורה וכל הכרוך בכך. הנני מצווה ומקנה ומתחייב לאשתי מרת _____ שתחי' ת.ז. _____ שתחזיק הרכוש הנ"ל לעצמה ותעשה בו כרצונה ולא כאפוטרופוס בעלמא ותהיה רשאית גם לשנות את צוואתה כפי רצונה ומ"מ יקוזז הרכוש מחיובי הכתובה ושאר חיובים שאני חייב לה.

ב. באם אשתי הנ"ל לא תאריך ימים אחריי יחולק כל רכושי הנ"ל [למעט הסכום הנ"ל המיועד לחלוקה כדין תורתנו הקדושה] לבני ולבנותיי כפי הפירוט דלהלן:

יובהר, החלקים הנ"ל מתייחסים כשווי הנכסים בעת חלוקת העיזבון. הנני מודה בהודאה גמורה דלא כהשטאה ודלא כהשבעה כי החלקים הנ"ל אשר ברצוני שיוטן למוטבים המפורטים לעיל סעי' ב' הקניתי להם במתנת בריא שתחול מהיום ולאחר מתתי, גוף מהיום ופירות לאחר מתתי אם לא אחזור בי כמפורט להלן סעי' ה'. וזאת בתנאי שאותו מוטב ישתף פעולה לחלוקת הרכוש כפי האמור בסעיף ב', ובאם יסרב יפסיד חלקו וחלקו יחולק בין שאר כל המוטבים. והקניתי כל דבר ודבר בהקנאה מיוחדת בפני עצמו לפי קניינו המועיל ביותר

נחלת פרץ

ובאופן המועיל ביותר, באופן שאינם תלויים זה בזה. בהקנאה גמורה כמתנה גלויה ומפורסמת.

- ד. הנני מודה עוד בהודאה גמורה דלא כהשטאה ודלא כהשבעה כי התחייבתי סך לכל אחד מהמוטבים הנ"ל בצוואה זו סך השווה לערך חלקו של כל מוטב ברכוש זה כפי שעת חלוקת העיזבון עפ"י הצוואה, ושעבדתי לזה כל נכסי מטלטלי אגב קרקע, נכסי דקנאי ודעתיד אני למקני. והתניתי שזמן הפירעון הוא שעה אחת קודם מותי ובתנאי אם לא אחזור בי כמפורט להלן סעיף ו'. אך התניתי בחוב זה כי באם יקבל המוטב את החלקים המגיעים לו עפ"י צוואה זו כשהם נקיים מכל שיעבוד מצד היורשים האחרים ובאי כוחם, אזי פטורים אני ויורשי מלשלם חוב הנ"ל. וכן אותו מוטב שיסרב לחלוקת הרכוש באופן המפורט בסעיף ב, אזי החוב שלו בטל מעיקרו.
- ה. האמור בסעיף א לא יכלול כל נכסי דלא ניידי או כל רכוש אחר כגון: השקעות, וחסכוניות הרשומים כבר על שם אחד מילדינו או נכדינו, או שארשום בעתיד על שם אחד מהם. רק מה שיהיה רשום על שמי בזמן פטירתי, יחולק כאמור בסעיף ב.
- ו. צוואה זו מבטלת כל צוואה קודמת אם ישנה בין בכתב בין בעל פה או בכל הוראה שהיא [למעט צוואה מקבילה שנחתמה אצל עו"ד אם ישנה כזאת], ונעשתה על תנאי שתהיה תקפה כל עוד לא אחזור בי ממנה ע"י עריכת שטר צוואה בקניין החתום על ידי ואשר נערכה בפני עדים אשר יעידו כי נחתמה על ידי בדעה צלולה.
- ז. בכל הנזכר נעשה בהם קנין המועיל ביותר ובאופן המועיל ביותר, וכל התנאים שהותנו בשטר זה נעשו כחומר תנאים העשויים כתקון חז"ל כתנאי בני גד ובני ראובן. וקבלתי על עצמי ועל יורשי ובאי כחי את סברת הפוסקים המקיימים שטר זה, וכל ספק בלשון השטר יהיה נידון לטובת המוטב וידו תהיה על העליונה, וצוואה זו על כל פרטיה תהיה קיימת מיד עם חתימתי עליה אף אם תישאר תחת ידי.
- ח. אני מברך את אשתי, ילדינו ומשפחותיהם, שיזכו לחיים טובים וארוכים, מתוך בריאות טובה ונחת מצאצאיהם. בקשתי האחרונה היא, שישרור שלום אמת ביניהם כל ימי חייהם.
- ט. צוואה זו נעשתה בפני שני עדים כשרים החתומים מטה ואמרתי להם הוו עלי עדים על כל האמור לעיל וזכו בשטר זה עבור כל הזוכים שבצוואה זו וקנו ממני על כל הנ"ל בקניין גמור אגב סודר במנא

דכשר למקניא ביה באופן המועיל ביותר כאילו נעשה בב"ד חשוב דלא
 כאסמכתא ודלא כטופסי שטרא בביטול כל מודעה ומודעה דמודעה
 ובפיסול כל עדות הנוגדת את תוכן הצוואה
 וע"ז באתי על החתום היום _____ לחודש _____ תש _____ פה
 _____ והכל שריר וקיים. נאום _____.

אנו החתומים מטה:

מאשרים בזה כי הופיע בפנינו _____ מ.ז. _____ היום
 _____ לחודש _____ תש _____ פה _____ בבקשה שנערוך לו צוואה ע"פ רצונו,
 ואמר לנו כתבו וחתמו, וקנינו ממנו בקנין גמור בקניינים נפרדים לטובת
 הנהנים להקנות ולהתחייב בכל האמור בשטר זה במנא דכשר למקניא ביה, גם
 המתנה גלויה ומפורסמת לכל. וגם הודה לפנינו על כל הנ"ל במעמד שנינו
 בהודאה גמורה שלא בהשטאה ולא בהשבעה. והכל ברצונו הטוב בלא שום
 השפעה או כפיה וכל דרך תרמית שהיא. וחתם בפנינו על שטר הצוואה לאחר
 שקרא אותה והבין את תוכנה. ועוד אנו מצהירים שאנחנו מעל גיל עשרים
 שנה ולא קרובים זה לזה או למצווה, וכי אין לנו שום הנאה מעיזבון הנ"ל,
 ואנו חותמים בנוכחות המצווה וכל אחד בנוכחות העד השני. ובאנו על החתום
 היום _____ לחודש _____ תש _____ [למניינם] _____ והכל שריר וקיים.
 נאום _____ עד. ת.ז. _____ כתובת _____
 נאום _____ עד. ת.ז. _____ כתובת _____

[גם אני עו"ד _____ מ"ר _____ מאשר בזה את חתימתו.
 תאריך _____ חתימה _____].

העתיקי צוואה זו נמסרו לידי:

1. _____ ת.ז. _____ כתובת _____
2. _____ ת.ז. _____ כתובת _____

[הנאמנים ישמרו על הצוואה עד לאחר אריו"ש, ויתנו עותק ממנה למוטבים
 ויפנו לבית דין להציג הצוואה באם יהיה בזה צורך. ההפקדה היא לטובת
 המוטבים בצוואה, ועל פי דין אין הנאמנים רשאים להחזיר את הצוואה למצווה
 אלא בהסכמת כל המוטבים].

נחלת פרץ

שטר צוואה [לאישה]

הואיל ואין אדם יודע את עת פקודתו והואיל וברצוני לערוך צוואה אשר בה יקבע מה יעשה ברכושי לאחר אריכות ימי ושנותיי, לפיכך אני ה"ח"מ _____ מרחוב _____ ת.ז. _____ מגלה דעתי ומצווה בדעה צלולה ומיושבת ללא כל אונס כפיה השפעה מהזולת או תרמית כדלהלן:

א. את רכושי אשר יהיה ברשותי שעה אחת קודם מותי דהיינו, מקרקעין ומטלטלין, פיקדונות וחובות מכל סוג שיהיו חייבים לי, וכן זכויות מכל סוג וכל רכוש אחר, שיהיה תחת רשותי שעה אחת קודם פטירתי וגם לרבות כל סוגי רכוש שיגיע לזכותי גם אחרי פטירתי, אחרי ניכוי ותשלום כל חובותיי כדין, וניכוי הוצאות קבורה וכל הכרוך בכך. הנני מצווה ומקנה ומתחייבת לבעלי מר _____ שיחי' ת.ז. _____ ויהיה רשאי גם לשנות את צוואתו אחר מותי.

באם בעלי הנ"ל לא יאריך ימים אחריי יחולק כל רכושי הנ"ל [למעט הסכום הנ"ל המיועד לחלוקה כדין תורתנו הקדושה] לבני ולבנותיי כפי הפירוט דלהלן:

_____.

יובהר, החלקים הנ"ל מתייחסים כשווי הנכסים בעת חלוקת העיזבון. ב. הנני מודה בהודאה גמורה דלא כהשטאה ודלא כהשבעה כי החלקים הנ"ל אשר ברצוני שיוותן למוטבים המפורטים לעיל סעי' ב' הקניתי להם במתנת בריא שתחול מהיום ולאחר מותי, גוף מהיום ופירות לאחר מותי אם לא אחזור בי כמפורט להלן סעי' ה'. וזאת בתנאי שאותו מוטב ישתף פעולה לחלוקת הרכוש כפי האמור בסעי' ב', ובאם יסרב יפסיד חלקו וחלקו

יחולק בין שאר כל המוטבים. והקניתי כל דבר ודבר בהקנאה מיוחדת בפני עצמו לפי קניינו המועיל ביותר ובאופן המועיל ביותר, באופן שאינם תלויים זה בזה. בהקנאה גמורה כמתנה גלויה ומפורסמת.

ג. הנני מודה עוד בהודאה גמורה דלא כהשטאה ודלא כהשבעה כי התחייבתי

סך לכל אחד מהמוטבים הנ"ל בצוואה זו סך השווה לערך חלקו של כל מוטב ברכוש זה כפי שעת חלוקת העיזבון עפ"י הצוואה ושעבדתי לזה כל נכסי מטלטלי אגב קרקע, נכסי דקנאי ודעתיד אני למקני. והתניתי שזמן הפרעון הוא שעה אחת קודם מותי ובתנאי אם לא אחזור בי כמפורט להלן סעיף ו'. אך התניתי בחוב זה כי באם יקבל המוטב את החלקים המגיעים לו עפ"י צוואה זו כשהם נקיים מכל שיעבוד מצד היורשים האחרים ובאי כוחם, אזי פטורים אני ויורשי מלשלם חוב הנ"ל. וכן אותו מוטב שיסרב לחלוקת הרכוש באופן המפורט בסעיף ב, אזי החוב שלו בטל מעיקרו.

ד. האמור בסעיף א לא יכלול כל נכסי דלא נידי או כל רכוש אחר כגון: השקעות, וחסכונות הרשומים כבר על שם אחד מילדינו או נכדינו, או שארשום בעתיד על שם אחד מהם. רק מה שיהיה רשום על שמי בזמן פטירתי, יחולק כאמור בסעיף ב.

ה. צוואה זו מבטלת כל צוואה קודמת אם ישנה בין בכתב בין בעל פה או בכל הוראה שהיא [למעט צוואה מקבילה שנחתמה אצל עו"ד אם ישנה כזאת], ונעשתה על תנאי שתהיה תקפה כל עוד לא אחזור בי ממנה ע"י עריכת שטר צוואה בקניין החתום על ידי ואשר נערכה בפני עדים אשר יעידו כי נחתמה על ידי בדעה צלולה.

נחלת פרץ

- ו. כל הדברים הנזכרים נעשה בהם קנין המועיל ביותר ובאופן המועיל ביותר, וכל התנאים שהותנו נעשו כחומר תנאים העשויים כתקון חז"ל כתנאי בני גד ובני ראובן. וקבלתי על עצמי ועל יורשי ובאי כחי את סברת הפוסקים המקיימים שטר זה, וכל ספק בלשון השטר יהיה נידון לטובת המוטב וידו תהיה על העליונה, וצוואה זו על כל פרטיה תהיה קיימת מיד עם חתימתי עליה אף אם תישאר תחת ידי.
- ז. אני מברכת את בעלי, ילדינו ומשפחותיהם, שיזכו לחיים טובים וארוכים, מתוך בריאות טובה ונחת מצאצאיהם. בקשתי האחרונה היא, שישרור שלום אמת ביניהם כל ימי חייהם.
- ח. צוואה זו נעשתה בפני שני עדים כשרים החתומים מטה ואמרתי להם הוו עלי עדים על כל האמור לעיל וזכו בשטר זה עבור כל הזוכים שבצוואה זו וקנו ממני על כל הנ"ל בקניין גמור אגב סודר במנא דכשר למקניא ביה באופן המועיל ביותר כאילו נעשה בב"ד חשוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי שטרא בביטול כל מודעה ומודעה דמודעה ובפיסול כל עדות הנוגדת את תוכן הצוואה וע"ז באתי על החתום היום _____ לחודש _____ תש _____ פה _____ והכל שריר וקיים. נאום _____ .

אנו החתומים מטה:

מאשרים בזה כי הופיעה בפנינו _____ ת.ז. _____ היום _____ לחודש _____ תש _____ פה _____ בבקשה שנערוך לה צוואה ע"פ רצונה, ואמרה לנו כתבו וחתמו, וקנינו ממנה בקניין גמור בקניינים נפרדים לטובת הנהנים להקנות ולהתחייב בכל האמור בשטר זה במנא דכשר למקניא ביה, והמתנה גלויה ומפורסמת לכל. והודתה וחתמה לפנינו על כל הנ"ל במעמד שנינו.

גם בא לפנינו בעלה מר _____ ת.ז. _____ והודה בפנינו הודאה גמורה באופן המועיל ביותר ע"פ דין תורה שכל מתנותיה והתחייבויותיה של אשתו נעשה הכול ברשותו ובהסכמתו המלאה והתחייב לפרוע החוב מירושתה.

ועוד אנו מצהירים שאנחנו מעל גיל עשרים שנה ולא קרובים זה לזה או למצווה, וכי אין לנו שום הנאה מעזבון הנ"ל, ואנו חותמים בנוכחות המצווה וכל אחד בנוכחות העד השני.

באנו על החתום היום _____ לחודש _____ תש _____ [למנינם _____] והכל שריר וקיים.

נאום _____ עד. ת.ז. _____ כתובת _____.

נאום _____ עד. ת.ז. _____ כתובת _____.

[גם אני עו"ד _____ מ"ר _____ מאשר בזה את חתימתו.

תאריך _____ חתימה _____].

העתקי צוואה זו נמסרו לידי:

1. _____ ת.ז. _____ כתובת _____.

2. _____ ת.ז. _____ כתובת _____.

[הנאמנים ישמרו על הצוואה עד לאחר אריו"ש, ויתנו עותק ממנה למוטבים ויפנו לבית דין להציג הצוואה באם יהיה בזה צורך. ההפקדה היא לטובת המוטבים בצוואה, ועל פי דין אין הנאמנים רשאים להחזיר את הצוואה למצווה אלא בהסכמת כל המוטבים].

נחלת פרץ

י

נספח לצוואה מחיים

בס"ד אני הח"מ _____ ת.ז. _____ ערכתי צוואה מחיים
בתאריך _____ אצל עו"ד _____ והואיל וברצוני
שיהיה לצוואה זו תוקף גם ע"פ דיני ישראל, הריני מצהיר ומקנה כדלהלן:

- א. הנספח דלהלן מהוה חלק בלתי נפרד מהצוואה שערכתי בתאריך הנ"ל.
- ב. את כל האמור בצוואה הריני מקנה בשטר הצוואה ונספחו במתנת בריא שתחול מהיום ושעה אחת קודם מותי אם לא אחזור בי, כמתנה גלויה ומפורסמת כל דבר ודבר לפי קנינו המועיל ביותר, ובאופן המועיל ביותר, בהקנאה גמורה לכל מוטב ומוטב כחלקו האמור בצוואה.
- ג. על רכוש שאין הקניין נתפס בו הנני מודה בהודאה גמורה שאני חייב לכ"א מהמוטבים דלעיל כפל סך השווה לחלקו ע"פ הצוואה בנכסים שאין הקניין נתפס בהם, וקבלתי על כך אף בתורת התחייבות בקנין גמור אגב סודר. ושעבדתי נכסי לחוב זה מטלטלי אגב מקרקעי. חוב זה והתחייבות זו הותנו אף הם באם לא אחזור בי מצוואתי זו, אולם בחוב זה ובהתחייבות זו הותנה שאם כ"א מהמוטבים יקבל את חלקו ע"פ האמור בצוואה, הרי שיש בקבלת חלקו משום סילוק החוב וההתחייבות האמורה.
- ד. כל הדברים הנזכרים נעשה בהם קנין המועיל ביותר ובאופן המועיל ביותר וקבלתי על עצמי את סברת הפוסקים המקיימים שטר זה, וכל ספק בלשון השטר יהיה נידון לטובת המקבל וידו תהיה על העליונה.
- ה. זאת היא צוואתי האחרונה והיא מבטלת כל צוואה קודמת שכתבתי אם ישנה כזו. והתנתי תנאי במתנה זו שאני יכול לחזור בי ממנה בכל עת שארצה. חזרה מצוואה זו יכולה להיות אך ורק ע"י שטר צוואה אחר החתום בחתימת ידי ובעדים כשרים המעידים כי קבלתי בקניין וכן שהייתי בדעה צלולה בזמן כתיבת הצוואה החדשה.

ולראיה וקנין באתי על החתום _____ תאריך _____